

*Це неофіційний переклад оригінального документу,
написаного англійською мовою;
у випадку розбіжностей, просимо звертатися
до оригіналу англійською мовою*

**Управління Верховного комісара
Організації Об'єднаних Націй з прав людини**

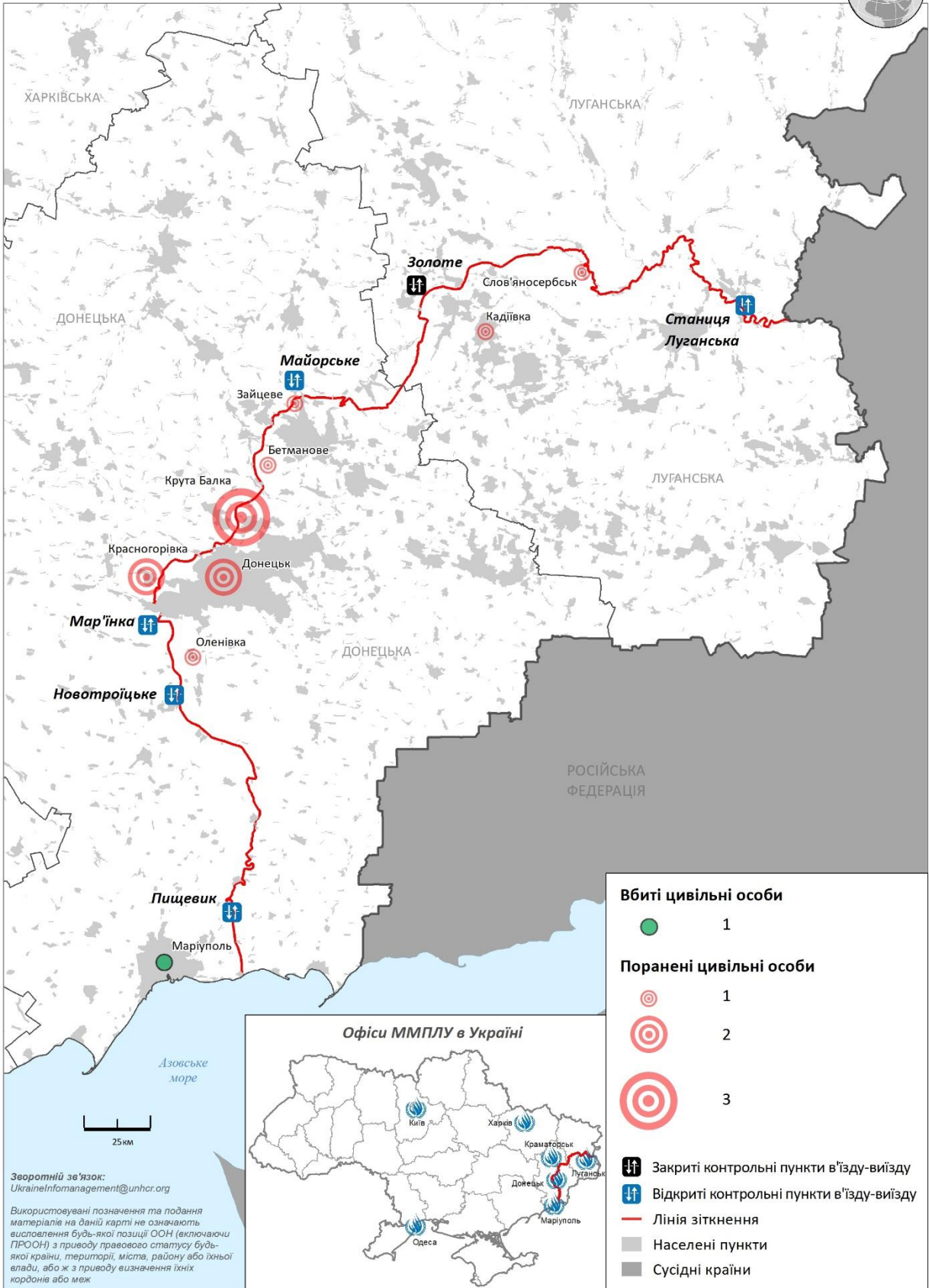
**Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні
16 листопада 2018 року – 15 лютого 2019 року**

I.	Резюме	1
II.	Методологія УВКПЛ.....	4
III.	Вплив бойових дій.....	4
	A. Ведення бойових дій та жертви серед цивільного населення.....	5
	B. Жертви серед цивільного населення у 2018 році	6
	C. Жертви серед цивільного населення за весь період конфлікту	7
	D. Економічні та соціальні права осіб, постраждалих від конфлікту.....	8
	1. Засоби правового захисту та відшкодування для населення, постраждалого від конфлікту	9
	2. Право на реституцію та компенсацію за використання або пошкодження приватного майна	10
	3. Право на соціальне забезпечення та соціальний захист.....	10
	4. Свобода пересування, ізольовані громади та доступ до основних послуг	11
IV.	Право на особисту недоторканність	12
	A. Доступ до затриманих і умови тримання під вартою.....	12
	B. Свавільні затримання, насильницькі зникнення та викрадення, катування і жорстоке поводження	13
	C. Становище осіб, ув'язнених до початку конфлікту.....	15
V.	Відповідальність за порушення прав людини і відправлення правосуддя.....	17
	A. Відправлення правосуддя	17
	B. Відповідальність за порушення прав людини на сході України.....	20
	C. Відповідальність за випадки насильства, пов'язані з заворушеннями та порушеннями громадського порядку	20
	1. Відповідальність за вбивства протестувальників під час протестів на Майдані	20
	2. Відповідальність за акти насильства 2 травня 2014 року в Одесі	21
VI.	Демократичний/громадянський простір і основоположні свободи	21
	A. Свобода думки та вираження поглядів, свобода засобів масової інформації.....	22
	B. Свобода мирних зібрань та об'єднання.....	22
	C. Свобода релігії або переконань	23
	D. Дискримінація, мова ворожнечі, насильство на расовому підґрунті та прояви нетерпимості	24
VII.	Права людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, тимчасово окупованих Російською Федерацією	24
	A. Порушення міжнародного гуманітарного права	25
	B. Відправлення правосуддя, залякування і переслідування правозахисників.....	26
	C. Свобода релігії, переконань і вираження поглядів	26
	D. Незаконне переміщення населення і свобода пересування	27
	E. Примусовий призов до армії.....	28
VIII.	Технічне співробітництво і розбудова спроможності	29
IX.	Висновки та рекомендації	29

Україна: Жертви серед цивільного населення вздовж лінії зіткнення за період з 16 листопада 2018 року по 15 лютого 2019 року

I. Резюме

1. Ця двадцять п'ята доповідь Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини (УВКПЛ) щодо ситуації з правами людини в Україні, підготовлена за результатами роботи Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні (ММПЛУ).¹ Вона охоплює період з 16 листопада 2018 року до 15 лютого 2019 року.

2. У звітному періоді УВКПЛ задокументувало 315 порушень прав людини, жертвами яких стали 202 особи.² Ці дані відображають збільшення кількості задокументованих порушень порівняно з кількістю порушень, задокументованих УВКПЛ у попередньому звітному періоді, з 16 серпня до 15 листопада 2018 року.³ Серед порушень, документально відображених у цій доповіді, 221 мало місце у цьому звітному періоді.

3. Уряд України несе відповідальність за 126 з задокументованих УВКПЛ порушень, самопроголошена «Донецька народна республіка» та самопроголошена «Луганська народна республіка»⁴ – за 154, а Уряд Російської Федерації (як окупаційної держави в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, тимчасово окупованих Російською Федерацією⁵) – за 35.

4. Упродовж усього звітного періоду діяльність УВКПЛ на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», як і раніше, була обмежена. Триваючі обговорення у форматі регулярних зустрічей з представниками як «Донецької народної республіки», так і «Луганської народної республіки», ще не забезпечили повного відновлення діяльності УВКПЛ на території, яку вони контролюють, так само, як і безперешкодний конфіденційний доступ до осіб, які перебувають під вартою на цій території.

5. Збройний конфлікт на сході України продовжився. Зокрема у низці «гарячих точок» уздовж лінії зіткнення тривали бойові дії. В цілому УВКПЛ відзначило тенденцію до зменшення кількості жертв серед цивільного населення, пов'язаних із конфліктом, яка у 2018 році зменшилася на 53 відсотки порівняно з 2017 роком і стала найнижчим показником за весь період конфлікту.⁶ Загальна кількість загиблих серед цивільного населення в результаті конфлікту станом на 15 лютого 2019 року сягнула позначки як мінімум у 3 321 особу. Понад 80 відсотків цих жертв припадає на період до середини лютого 2015 року, що свідчить про позитивний вплив Комплексу заходів із виконання Мінських домовленостей в довготривалій перспективі на зменшення масштабів бойових дій та кількості жертв серед

¹ ММПЛУ була направлена в Україну 14 березня 2014 р. для здійснення моніторингу ситуації з правами людини на всій території країни, а також підготовки та подання доповідей щодо цього із наданням рекомендацій Уряду України та іншим суб'єктам щодо вирішення проблем у галузі прав людини. Більш детальну інформацію див. у пп. 7-8 доповіді Управління Верховного комісара ООН з прав людини щодо ситуації з правами людини в Україні від 19 вересня 2014 р. (A/HRC/27/75).

² За період із 16 серпня до 15 листопада 2018 р. УВКПЛ задокументувало 242 порушень прав людини. 207 із них сталися в межах зазначеного звітного періоду. Ці цифри включають жертви серед цивільного населення, спричинені збройним конфліктом.

³ Збільшення кількості задокументованих порушень не є свідченням погіршення загальної ситуації з правами людини. Частково це обумовлено великим числом жертв порушень прав людини, з якими УВКПЛ змогло провести інтерв'ю тільки після їхнього переведення на територію, яка контролюється Урядом, у грудні 2018 р. та лютому 2019 р.

⁴ Надалі – «Донецька народна республіка» та «Луганська народна республіка».

⁵ Надалі – Крим.

⁶ У 2018 р. кількість жертв серед цивільного населення, пов'язаних із конфліктом, дорівнювала 279 (55 загиблих і 224 поранених), тоді як у 2017 р. цей показник становив 604 (117 загиблих і 487 поранених).

цивільного населення після прийняття у лютому 2015 року цього документа і резолюції Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй 2202 (2015).⁷

6. У звітному періоді УВКПЛ зафіксувало 16 жертв серед цивільного населення, пов'язаних із конфліктом (дві особи загинули, а 14 отримали поранення), що на 68 відсотків менше порівняно з попереднім звітним періодом, з 16 серпня до 15 листопада 2018 року. Артилерійські обстріли і вогонь зі стрілецької зброї та легких озброєнь (СЗЛО) призвели до поранення десяти цивільних осіб – що є одним з найменших показників за весь період конфлікту. Серед них дев'ять поранень були зафіксовані на території, яка контролюється озброєними групами⁸, і можуть бути спричинені діями Уряду. Одне поранення було зафіксовано на території, яка контролюється Урядом, і може бути спричинене діями озброєних груп «Донецької народної республіки». Упродовж звітного періоду УВКПЛ не зафіксувало жодних жертв серед цивільного населення через інциденти, пов'язані з мінами.

7. Більш ніж п'ять мільйонів людей⁹, що серед них понад 1,3 мільйона зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб (ВПО)¹⁰ і мешканці ізольованих громад уздовж лінії зіткнення на сході України, продовжують нести на собі основний тягар збройного конфлікту та його наслідків. Труднощі, яких вони зазнають, загострюються відсутністю доступу до основних послуг і соціальної підтримки та браком доступу до механізмів правового захисту і відшкодування для поранених осіб і родичів загиблих, а також відсутністю компенсації за знищене майно. Тільки за перші тижні 2019 року під час перетинання лінії зіткнення померло більше десяти цивільних осіб, в основному, через серйозні ускладнення зі здоров'ям на фоні багатьох годин очікування при перетині лінії зіткнення. У зимові місяці забезпечення належного опалення залишається однією з головних проблем для цивільних осіб, особливо для тих, хто живе вздовж лінії зіткнення. Попри послідовні рішення судів на користь осіб, які втратили доступ до своїх пенсій, Уряд не виконав ці судові рішення і продовжує прив'язувати можливість отримання пенсій до реєстрації в якості ВПО. Крім того, УВКПЛ відзначило триваючу потребу в розширенні захисту цивільних осіб, постраждалих від конфлікту, зокрема ВПО, незалежно від того, в якому місці України вони проживають, і в реалізації їхніх економічних і соціальних прав для створення умов для відновлення миру і стабільності на сході України.

8. На території, яка контролюється Урядом, УВКПЛ продовжило користуватися доступом до офіційних місць тримання під вартою та проводило конфіденційні інтерв'ю з затриманими особами згідно з міжнародними стандартами. На території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», УВКПЛ продовжує наполягати на наданні УВКПЛ і міжнародним спостерігачам конфіденційного доступу до затриманих.

9. УВКПЛ вітає переведення 88 осіб, ув'язнених до початку конфлікту, з території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», на територію, яка контролюється Урядом, у грудні 2018 року та лютому 2019 року. Сімдесят п'ять із них були переведені з території, яка контролюється «Луганською народною республікою», вперше з початку конфлікту.

10. УВКПЛ занепокоєне практикою свавільних арештів, тримання під вартою без зв'язку із зовнішнім світом, катувань і жорстоким поводженням із цивільними

⁷ Див. резолюцію Ради Безпеки ООН 2202(2015).

⁸ Вісім – на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою», одна – на території, яка контролюється «Луганською народною республікою».

⁹ Див. Багаторічний план гуманітарного реагування (ПГР) на 2019-2020 рр. за посиланням <https://www.humanitarianresponse.info/en/operations/ukraine/document/ukraine-2019-humanitarian-response-plan-hrp>

¹⁰ За інформацією Міністерства Соціальної політики України, станом на 5 лютого 2019, кількість внутрішньо переміщених осіб, зареєстрованих з початку збройного конфлікту у 2014 році, складала 1 361 912 особу.

особами на території, яка контролюється Урядом. Упродовж звітнього періоду УВКПЛ задокументувало два випадки свавільного затримання цивільних осіб, імовірно – співробітниками Служби безпеки України (СБУ). На території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» і «Луганською народною республікою», цивільні особи продовжували піддаватися «адміністративному» арешту в «Донецькій народній республіці» та «превентивному» арешту в «Луганській народній республіці», що може бути рівнозначним насильницьким зникненням.

11. У справах, пов'язаних із конфліктом, продовжуються порушення прав на належну правову процедуру і на справедливий судовий розгляд, що є результатом широко розповсюдженої практики тривалого досудового тримання під вартою, а також застосування сили й примусу для отримання зізнань або укладення угод про визнання винуватості. У звітньому періоді продовжувалося втручання у роботу судів у провадженнях, пов'язаних із конфліктом, та в інших резонансних справах. Пройшло п'ять років після жорстоких сутичок між правоохоронними органами та протестувальниками на Майдані, але Уряд практично так і не забезпечив належне розслідування та притягнення до відповідальності за вбивства протестувальників і співробітників правоохоронних органів. Тривають затримки у розслідуванні та судових провадженнях стосовно актів насильства 2 травня 2014 року в Одесі.

12. Охорона громадянського простору і захист прав людей на свободу думки та вираження поглядів, свободу засобів масової інформації, свободу мирних зібрань і об'єднання є ключем до забезпечення мирного та всеосяжного характеру наступних президентських і парламентських виборів в Україні. УВКПЛ задокументувало 16 порушень вищезазначених свобод, а також права на захист від дискримінації. Таке зменшення обумовлено тимчасовим сезонним затишшям, яке має місце у кожному періоді, котрий включає новорічні свята.¹¹ УВКПЛ продовжує висловлювати занепокоєність через відсутність з боку Уряду дій для притягнення до відповідальності виконавців нападів на працівників засобів масової інформації, політичних активістів і активістів громадянського суспільства. На території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» і «Луганською народною республікою», простір для свободи вираження поглядів і свободи масової інформації залишається вкрай обмеженим.

13. Упродовж звітнього періоду УВКПЛ ретельно стежило за розвитком подій навколо надання автокефалії новоствореній Православній Церкві України і введення 26 листопада 2018 року 30-денного воєнного стану в деяких областях України після військово-морського інциденту між Україною та Російською Федерацією в Керченській протоці.

14. Російська Федерація, окупаційна держава у Криму, досі не надала УВКПЛ доступу на півострів згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 68/262 щодо територіальної цілісності України та резолюціями Генеральної Асамблеї ООН 71/205, 72/190 і 73/263. УВКПЛ продовжує здійснювати моніторинг ситуації з правами людини на півострові з материкової частини України. Російська Федерація продовжує застосовувати свої закони всупереч міжнародному гуманітарному праву, яке поширюється на окупаційну державу, результатом чого є тяжкі порушення прав людини, які непропорційно сильно впливають на кримських татар. УВКПЛ зазначає також, що члени екіпажів українських суден, затримані владою Російської Федерації в Керченській протоці 25 листопада 2018 року, можуть вважатися військовополоненими та перебувати під захистом згідно Третьої Женевської конвенції.

¹¹ В попередньому звітньому періоді, з 16 серпня до 15 листопада 2018 р., УВКПЛ задокументувало 59 порушень таких основоположних свобод, як свобода думки та вираження поглядів, свобода мирних зібрань і об'єднання, свобода релігії або переконань, а також права на захист від дискримінації й на рівний захист законом.

II. Методологія УВКПЛ

15. Ця доповідь заснована на 152 детальних інтерв'ю з жертвами та свідками. Отримана інформація включається до доповіді за умови, що дотримано стандарт доказування, який передбачає наявність «розумних підстав». Вважається, що стандарту дотримано, якщо достатній та достовірний масив первинної інформації, зібраної під час інтерв'ю (з жертвами, свідками, родичами і адвокатами жертв), поїздок на місце, зустрічей з представниками Уряду, громадянським суспільством та іншими співрозмовниками і під час моніторингу судових засідань, відповідає вторинній інформації, визнаній достовірною й такою, що заслуговує на довіру, як-от результати аналізу судових документів, офіційні звіти, матеріали з відкритих джерел та інші актуальні матеріали. УВКПЛ проявляє таку ж належну сумлінність і застосовує такий самий стандарт доказування в процесі документування жертв серед цивільного населення.¹² Інформація використовується тільки за умови згоди її джерел, чим забезпечується належна конфіденційність. Особлива увага приділялася захисту жертв і свідків, при цьому проводилася оцінка ризику помсти.

16. У звітному періоді УВКПЛ продовжувало свою присутність, хоча й у обмеженому масштабі, на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», і мало змогу отримати та перевірити інформацію за допомогою різних засобів.

17. Хоча УВКПЛ не може надати вичерпний виклад усіх порушень прав людини, скоєних на всій території України, воно може задокументувати тенденції порушень і ущемлень прав людини, виходячи з окремих випадків.

III. Вплив бойових дій

Я вже забула, коли спала у нічній сорочці. Ми лягаємо спати у спортивних штанах і спортивних куртках, щоб нам не довелося бігти голими, якщо почнеться обстріл. Ми лягаємо у ліжко й думаємо: проснемося ми чи ні? Я хотіла б спокійно поспати хоча б одну ніч.

- Мешканка Кам'янки, селища поблизу лінії зіткнення.

18. Упродовж звітної періоду бойові дії продовжували впливати на цивільне населення в зоні конфлікту на сході України. На фоні зменшення кількості порушень режиму припинення вогню, відповідно до звітів Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні¹³, перестрілки через лінію зіткнення, як і раніше, зачіпали житлові райони та призводили до жертв серед цивільного населення і пошкодження майна цивільного населення та цивільної інфраструктури, зокрема об'єктів водопостачання і ліній електропередачі. Фактором, який загострив ситуацію, стало триваюче розташування військових позицій у безпосередній близькості від житлових районів і скорочення відстані між позиціями українських сил і озброєних груп.

¹² УВКПЛ документує жертви серед цивільного населення шляхом вивчення широкого кола джерел і видів інформації, оцінюючи при цьому їх достовірність та надійність. Під час аналізу кожного інциденту УВКПЛ ретельно перевіряє інформацію про жертви з якомога ширшого переліку джерел, зокрема, публічних звітів ОБСЄ, свідчень жертв та свідків, учасників бойових дій, лідерів громад, медичного персоналу та інших джерел. У деяких випадках документування і підготовка висновків можуть зайняти декілька тижнів або місяців, що означає, що кількість жертв серед цивільного населення з часом може бути переглянута з урахуванням нововиявленої інформації. УВКПЛ відносить відповідальність за дії, які призвели до жертв серед цивільного населення, до певної сторони, враховуючи географічне розташування, де це мало місце, напрямок вогню, а також весь контекст навколо інциденту.

¹³ За період із 16 листопада 2018 р. до 15 лютого 2019 р. було зафіксовано 72 805 порушень режиму припинення вогню, тоді як за період із 16 серпня до 15 листопада 2018 р. цей показник становив 90 771 порушення.

А. Ведення бойових дій та жертви серед цивільного населення

19. За період із 16 листопада 2018 року до 15 лютого 2019 року УВКПЛ зафіксувало 16 жертв серед цивільного населення, пов'язаних із конфліктом: двоє загиблих¹⁴ і 14 поранених¹⁵, що на 68 відсотків менше порівняно з попереднім звітним періодом, з 16 серпня до 15 листопада 2018 року, коли було зафіксовано 50 жертв серед цивільного населення (14 загиблих та 36 поранених). Кількість пунктів, де були зафіксовані жертви серед цивільного населення, зменшилася з 25 до 11. Звітний період також був позначений найменшою кількістю жертв серед цивільного населення порівняно з аналогічними календарними періодами (з середини листопада до середини лютого) 2014-2018 років.

20. За цей самий період артилерійські обстріли та вогонь із СЗЛО¹⁶ призвели до поранення десяти цивільних осіб (восьми чоловіків і двох жінок); загиблих при цьому не було. Це на 44,4 відсотка менше, ніж за попередній звітний період (шість убитих і 12 поранених), і один із найнижчих показників за весь період конфлікту. З десяти жертв серед цивільного населення, спричинених артилерійськими обстрілами та вогнем із СЗЛО, вісім було зафіксовано на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою», одна – на території, яка контролюється «Луганською народною республікою»; ці жертви можуть бути спричинені діями Уряду. Одна жертва була зафіксована на території, яка контролюється Урядом, і може бути спричинена діями озброєних груп «Донецької народної республіки».

21. Наприклад, 5 грудня 2018 року жінку було поранено вогнем із автоматичного гранатомета на території селища Зайцеве, що контролюється озброєними групами (Донецька область). 10 січня 2019 року троє чоловіків – працівників компанії «Вода Донбасу» – отримали поранення, коли в автомобіль, на якому вони їхали до Василівської насосної станції, розташованої поблизу селища Крута Балка (Донецька область), що контролюється озброєними групами, потрапив реактивний або артилерійський снаряд.¹⁷ 16 грудня 2018 року в селі Чермалик (Донецька область), яке контролюється Урядом, отримав поранення чоловік. 23 січня 2019 року будинок цього самого чоловіка потрапив під вогонь великокаліберного кулемета. Будинок, за повідомленнями, був розташований поблизу військових позицій українських сил.¹⁸

22. Упродовж звітнього періоду УВКПЛ не зафіксувало жодних жертв серед цивільного населення через інциденти, пов'язані з мінами. Разом з тим, було зафіксовано шість жертв (двоє загиблих і четверо поранених) у результаті

¹⁴ Чоловік і жінка.

¹⁵ 11 чоловіків і три жінки.

¹⁶ Стрілецька зброя і легкі озброєння.

¹⁷ Документація УВКПЛ щодо жертв серед цивільного населення.

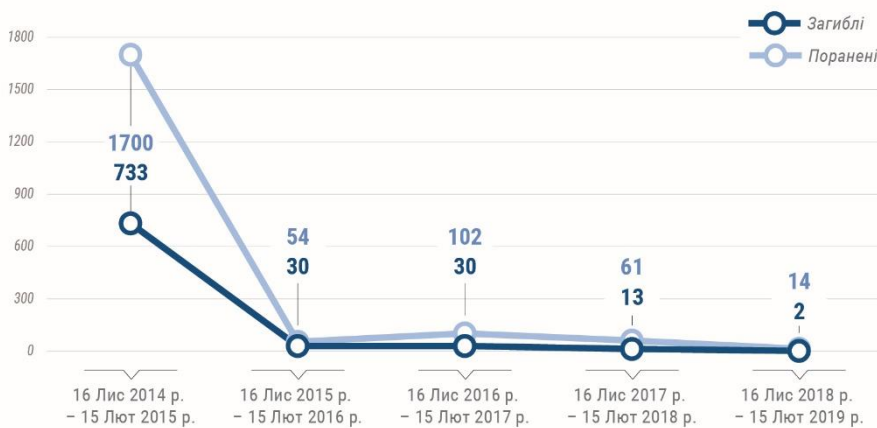
¹⁸ Інтерв'ю, проведені ММПЛУ 28 грудня 2018 р. і 28 січня 2019 р.

поводження з вибухонебезпечними пережитками війни (ВПВ), переважно з ручними гранатами.

В. Жертви серед цивільного населення у 2018 році

23. За період з 1 січня до 31 грудня 2018 року УВКПЛ зафіксувало 279 жертв серед цивільного населення, пов'язаних із конфліктом: 55 загиблих (32 чоловіки, 15 жінок, шестеро хлопчиків і дві дівчинки) та 224 поранених (122 чоловіки, 70 жінок, 16 хлопчиків, сім дівчинок і дев'ятеро дорослих, чия стать ще не відома). Це на 53,8 відсотка менше порівняно з 2017 роком, коли було зафіксовано 604 жертви серед цивільного населення (117 загиблих і 487 поранених), і є найнижчим річним показником кількості жертв серед цивільного населення за весь період конфлікту.

КІЛЬКІСТЬ ЖЕРТВ СЕРЕД ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ЗА ЗВІТНИЙ ПЕРІОД ПОРІВНЯНО З АНАЛОГІЧНИМИ ПЕРІОДАМИ (16 ЛИСТОПАДА – 15 ЛЮТОГО) ПОПЕРЕДНІХ РОКІВ

Дата створення: 15 лютого 2019 р. Джерело: ММПЛУ УВКПЛ

Кількість жертв серед цивільного населення, пов'язаних із конфліктом, за 2018 рік, за видом зброї/інциденту

	Загиблі	Поранені	Разом	У відсотках
Артилерійські обстріли / вогонь із СЗЛЮ	21	135	156	55,9
ППМ /поводження з ВПВ	34	85	119	42,7
Атаки безпілотних літальних апаратів		2	2	0,7
Дорожньо-транспортні пригоди		2	2	0,7
Разом	55	224	279	100,0

24. За період з 1 січня до 31 грудня 2018 року артилерійські обстріли та вогонь із СЗЛО спричинили 156 жертв серед цивільного населення (21 загиблий та 135 поранених), що на 54,7 відсотка менше, ніж у 2017 році, коли було зафіксовано 344 жертви серед цивільного населення (49 загиблих і 295 поранених) у результаті артилерійських обстрілів і вогню з СЗЛО. Зі 156 жертв серед цивільного населення, спричинених артилерійськими обстрілами та вогнем із СЗЛО у 2018 році, 121 жертва (77,6 відсотка) була зафіксована на території, яка контролюється озброєними групами, і може бути спричинена діями Уряду, 28 жертв (17,9 відсотка) були зафіксовані на території, яка контролюється Урядом, і можуть бути спричинені діями озброєних груп, а 7 жертв (4,5 відсотка) були зафіксовані на «нічийній землі».¹⁹

25. За період з 1 січня до 31 грудня 2018 року УВКПЛ зафіксувало 119 жертв серед цивільного населення (34 загиблих і 85 поранених) в результаті інцидентів, пов'язаних із мінами (ІПМ)²⁰ та поводження з ВПВ²¹. Це на 50 відсотків менше, ніж у 2017 році, коли було зафіксовано 238 жертв серед цивільного населення (64 загиблих і 174 поранених) у результаті ІПМ та поводження з ВПВ.

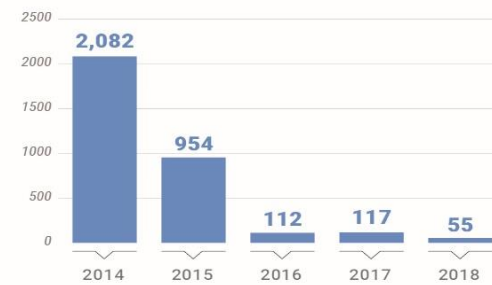
Дата створення: 15 лют 2019 р. Джерело: ММПЛУ УВКПЛ

С. Жертви серед цивільного населення за весь період конфлікту²²

- ¹⁹ Для порівняння: з 344 жертв серед цивільного населення, спричинених артилерійськими обстрілами та вогнем із СЗЛО у 2017 р., 230 (66,9 відсотка) було зафіксовано на території, яка контролюється озброєними групами, 113 (32,8 відсотка) – на території, яка контролюється Урядом, 1 (0,3 відсотка) – на «нічийній землі».
- ²⁰ Інциденти, в результаті яких цивільних осіб було вбито або поранено через вибухи мін (протипіхотних або протитранспортних) або вибухових пристроїв, які спрацьовують таким же чином, як-от міни-пастки, або через детонування вибухонебезпечних пережитків війни, які спрацьовують через необережні дії цивільних осіб, що нічого не підозрюють.
- ²¹ Жертви поводження з ВПВ проводили маніпуляції з ними протягом певного періоду часу та докладали додаткових зусиль для того, щоб ВПВ здетонували (наприклад, намагаючись розібрати їх), або перебували поруч із тими, хто проводив маніпуляції із ВПВ.
- ²² Хоча головна увага в обліку жертв в Україні, який веде УВКПЛ, приділяється цивільному населенню, УВКПЛ збирає повідомлення і дані також про жертви серед комбатантів, щоб запобігти включенню таких жертв у статистику жертв серед цивільного населення і визначити орієнтовну загальну кількість загиблих у конфлікті. За оцінкою УВКПЛ, загальна кількість жертв, пов'язаних із конфліктом, в Україні (за період із 14 квітня 2014 р. до 15 лютого 2019 р.) становить 40-43 тис.: 12,8-13 тис. загиблих (щонайменше 3321 цивільна особа і приблизно 9,5 тис. комбатантів) та 27,5-30 тис. поранених (приблизно 7-9 тис. цивільних і приблизно 21-24 тис. комбатантів). Попередню консервативну оцінку загальної кількості жертв, пов'язаних із конфліктом, УВКПЛ зробило станом на 15 листопада 2017 р.: щонайменше 10 303 загиблих, зокрема 2821 цивільна особа і 7 482 комбатанти, та щонайменше 24 778 поранених, зокрема 7-9 тис. цивільних осіб (Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні за період з 16 серпня до 15 листопада 2017 р., пп. 29-30). За період із 16 листопада 2017 р. до 15 лютого 2019 р. УВКПЛ зафіксувало факти загибелі 63 цивільних осіб, що сталися за цей період, і зафіксувало/обробило дані про загибель 437 цивільних осіб, яка сталася до 16 листопада 2017 р., переважно у 2014 та 2015 рр. Збільшення орієнтовної кількості загиблих комбатантів з мінімум 7482 станом на 15 листопада 2017 р. до приблизно 9,5 тис. станом на 15 лютого 2019 р. обумовлено врахуванням фактів загибелі комбатантів, які мали місце за період із 16 листопада 2017 р. до 15 лютого 2019 р. (близько 450 осіб), і зафіксованих/оброблених даних про загибель комбатантів, яка сталася до 16 листопада 2017 р. (приблизно 1 500 осіб), головним чином у 2014 та 2015 рр.

26. За весь період конфлікту, з 14 квітня 2014 року до 15 лютого 2019 року, УВКПЛ зафіксувало 3 023 загиблих серед цивільного населення (1 794 чоловіків, 1 046 жінок, 97 хлопчиків, 49 дівчаток і 37 дорослих, чия стать невідома). Враховуючи 298 загиблих на борту літака рейсу МН17 «Малайзійських авіаліній» 17 липня 2014 року, загальна кількість загиблих серед цивільного населення у зв'язку з конфліктом становить щонайменше 3 321 особу. Кількість поранених цивільних осіб, за оцінками, перевищує 7 тисяч.

КІЛЬКІСТЬ ЗАГИБЛИХ ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ У ЗВ'ЯЗКУ З КОНФЛІКТОМ за 2014-2018 роки

Дата створення: 15 лют 2019 р. Джерело: ММПЛУ УВКПЛ

Жертви серед цивільного населення, пов'язані з конфліктом, за весь період конфлікту, по роках

	Загиблі	Поранені	Разом
2018	55	224	279
2017	117	487	604
2016	112	476	588
2015	954	>2 000	>3 000
2014	2 082 ²³	>4 000	>6 000
Разом	3 320	>7 000	>10 000

27. На звітний період припала четверта річниця прийняття Комплексу заходів із виконання Мінських домовленостей, який був підписаний 12 лютого 2015 року. Заходи з припинення вогню і розведення сил та засобів, передбачені Комплексом, хоча й ніколи не були виконані в повному обсязі, з часом призвели до істотного зменшення кількості жертв серед цивільного населення, пов'язаних із конфліктом. На перші 10 місяців конфлікту (з середини квітня 2014 року до середини лютого 2015 року) припало 81,9 відсотка всіх загиблих серед цивільного населення (2 713), а на чотири роки після прийняття Комплексу заходів – 18,1 відсотка (608 загиблих).

D. Економічні та соціальні права осіб, постраждалих від конфлікту

Ми цінімо всю цю допомогу, але нас ніщо не радує, коли починаються обстріли. Ще однієї ескалації я не переживу. Якщо хтось каже вам, що не боїться, не вірте їм. Це жахливо.

- Шахтар-пенсіонер із селища Жованка, яке контролюється Урядом.

28. Близько 5,2 мільйона осіб, постраждалих від конфлікту²⁴, в тому числі понад 1,3 мільйона зареєстрованих ВПО і мешканці ізольованих громад уздовж лінії зіткнення, продовжують страждати через відсутність доступу до основних послуг, зокрема до водопостачання, опалення і охорони здоров'я, від браку належного житла та відсутності механізмів правового захисту і відшкодування. Переміщені особи і жителі території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», стикаються з труднощами в отриманні пенсій та соціальних виплат. У грудні 2018 року, як повідомив Пенсійний фонд України,

²³ З урахуванням 298 загиблих на борту літака рейсу МН17 17 липня 2014 р.

²⁴ Див. Багаторічний план гуманітарного реагування (ПГР) на 2019-2020 рр.

лише 562 тис. пенсіонерів, зареєстроване місце проживання котрих знаходиться на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», продовжували отримувати пенсії. Примітно, що це – менше половини пенсіонерів, зареєстрованих на вищезгаданій території станом на серпень 2014 року.²⁵

29. Через обмеження свободи пересування, в результаті яких, зокрема, утворюються довжелазні черги на контрольних пунктах в'їзду-виїзду на лінії зіткнення, цивільні особи продовжують стикатися з труднощами в тому, щоб потрапити на територію, яка контролюється Урядом, підтримувати родинні зв'язки, отримувати соціальні пільги або доступ до служб та об'єктів забезпечення життєдіяльності, таких як лікарні. Це продовжує негативно впливати на, і без того, хитку соціально-економічну ситуацію та ставить під загрозу подальші перспективи соціальної згуртованості та благополуччя людей.

1. Засоби правового захисту та відшкодування для населення, постраждалого від конфлікту

30. Упродовж звітнього періоду УВКПЛ спостерігало за імплементацією змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», якими сферу дії закону поширено на цивільних осіб, котрі отримали інвалідність в результаті бойових дій.²⁶ Станом на 15 лютого 2019 року міжвідомча комісія, яка займається встановленням зв'язку між інвалідністю та пораненням, пов'язаним із конфліктом, розглянула загалом 30 справ. УВКПЛ вітає це зрушення, але зберігає занепокоєння з приводу того, що положення цього закону прямо виключають зі сфери його дії цивільних осіб, котрі отримали поранення на території, яка не контролюється Урядом, після 1 грудня 2014 року. УВКПЛ стурбоване і тим, що, як і раніше, відсутня комплексна державна політика правового захисту та компенсації для цивільних осіб-жертв збройного конфлікту.

Судова справа щодо компенсації члену сім'ї особи, загиблої через бойові дії у Луганській області

Верховний Суд України розглядає справу жінки, яка вимагає відшкодування за втрату своєї дочки, котра загинула під час збройного конфлікту на сході України. Верховний Суд не призупинив виконання позитивної ухвали, постановленої раніше апеляційним судом. Відповідно до цього рішення, Уряд України зобов'язаний виплатити сім'ї грошове відшкодування.

УВКПЛ відзначає це позитивне зрушення, яке прокладає шлях до забезпечення відшкодування людям, які втратили членів своїх сімей у збройному конфлікті. Урядові це належить розробити й запровадити всеосяжний механізм забезпечення правового захисту та відшкодування для осіб, які отримали поранення, та сімей, що втратили своїх членів через конфлікт, і забезпечити належне функціонування цього механізму.

²⁵ Станом на серпень 2014 р. було зареєстровано 1 278 200 пенсіонерів. Інформаційна довідка ООН по пенсіях ВПО і особах, які мешкають на території, що не контролюється Урядом, на сході України, лютий 2019 р.

²⁶ Закон «Про внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» щодо посилення соціального захисту учасників антитерористичної операції, учасників Революції Гідності та членів сімей загиблих таких осіб» (№ 2203-VIII від 14 листопада 2017 р.). Набрав чинності 24 лютого 2018 р.

2. Право на реституцію та компенсацію за використання або пошкодження приватного майна

31. УВКПЛ звертає увагу на давню проблему відсутності єдиного, комплексного і всеосяжного механізму забезпечення отримання компенсації за майно цивільних осіб, пошкоджене і (або) зруйноване через бойові дії. Станом на 15 лютого 2019 року по обидва боки від лінії зіткнення нараховувалося понад 50 тис. будинків цивільного населення, пошкоджених під час бойових дій, і домівки близько 40 тис. сімей, які живуть по обидва боки від лінії зіткнення, що за повідомленнями, терміново потребують ремонту для захисту мешканців від низької зимової температури.²⁷

32. Цивільні особи стикаються з численними перешкодами в отриманні компенсації за використання їхніх будинків, землі та іншого майна у військових цілях на території, яка контролюється Урядом.²⁸ Люди розповідали УВКПЛ, що збройні сили не укладають з ними договори оренди для використання їхнього майна. Без таких документів цивільні особи не можуть вимагати компенсації за оплату комунальних послуг і за пошкодження їхнього майна, спричинені під час його використання військовими. УВКПЛ ще належить побачити початок розслідувань актів пограбування, скоєних, як стверджується, військовослужбовцями Збройних Сил України або інших сухопутних військових формувань.

33. Окремо слід зауважити, що УВКПЛ спостерігало, що ВПО, серед яких є особи з інвалідністю, які мешкають у центрах колективного проживання в Одесі, Святогірську і Житомирі²⁹, часто стикаються з перебоями у належному опаленні.

3. Право на соціальне забезпечення та соціальний захист

34. УВКПЛ із жалем відзначає відсутність змін у політиці Уряду, відповідно до якої здійснення соціальних виплат, зокрема пенсій, прив'язується до необхідності реєстрації в якості ВПО, в результаті чого громадяни України не можуть на рівних умовах здійснювати свої основоположні соціальні та економічні права, особливо враховуючи, що пенсії визнано однією з форм власності.

35. Незважаючи на три рішення Верховного Суду³⁰, ухвалені за останні шість місяців, якими зобов'язано відновити права на пенсії та соціальні виплати, Уряд продовжує прив'язувати отримання пенсій до реєстрації в якості ВПО.

36. Із позитивних кроків УВКПЛ відзначає, що національні суди враховували постанову Верховного Суду у «зразковій справі», відновивши пенсійні права внутрішньо переміщеної особи.³¹ З того часу, як у вересні 2018 року ця постанова набрала чинності, національні суди за період із жовтня до грудня 2018 року постановили понад 450 ухвал на користь ВПО³². Незважаючи на загальну судову практику з цього питання, УВКПЛ шкодує, що Уряд досі не виконав постанови судів, порушивши цим українське законодавство.

37. Відповідно до постанови Київського апеляційного адміністративного суду³³, яка була прийнята в липні 2018 року, та якою були визнані нечинними деякі

²⁷ Див. Оцінку гуманітарних потреб 2019, п. 10 та Багаторічний план гуманітарного реагування (ПГР) на 2019-2020 рр., п. 12

²⁸ УВКПЛ не оцінює військову необхідність використання будинків, землі та майна цивільних осіб.

²⁹ Моніторинг УВКПЛ в Одесі, Святогірську та Житомирі.

³⁰ Див. Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні за період із 16 серпня до 15 листопада 2018 р., пп. 37-39.

³¹ Там само, п. 37.

³² За даними НУО «Право на захист» (R2P), щокварталу в 2018 р. суди ухвалювали близько 60 позитивних рішень. Це більш ніж на 65 відсотків більше порівняно з кожним із кварталів 2017 року. Загалом національні суди ухвалили близько 550 позитивних рішень за заявами, поданими у 2018 р.

³³ Постанова Київського апеляційного адміністративного суду від 4 липня 2018 р., справа № 826/12123/16, текст доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78808062>. Див.

положення Постанов Кабінету Міністрів України №№ 365 і 637³⁴, органи влади більше не можуть відвідувати ВПО з метою перевірки факту їхнього проживання і призупиняти виплату пенсій на цих підставах, якщо встановлено, що особа в даному місці не проживає. Втім, повідомлення свідчать про те, що ця практика продовжує існувати. 20 грудня 2018 року Верховний Суд залишив чинним рішення апеляційного суду.³⁵ Вітаючи цю остаточну постанову, УВКПЛ ще раз підкреслює, що Уряду слід ширше переглянути свою політику щодо ВПО з метою забезпечення рівного доступу до пенсій незалежно від місця проживання чи реєстрації в якості ВПО.

38. Ще одним позитивним зрушенням є прийняття Урядом державної програми з фізичної, медичної та психологічної реабілітації й соціальної та професійної реадaptaції ветеранів збройного конфлікту на сході України.³⁶ Цей крок був ужитий після створення у листопаді спеціалізованого Міністерства у справах ветеранів.³⁷

39. Відповідно до Закону «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях»³⁸ Президент України підписав указ, яким затверджено перелік населених пунктів, які не контролюються Урядом.³⁹ Між тим, Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1085, яким також затверджено перелік цих населених пунктів, залишається чинним, що може призвести до непослідовності або затримок у виплаті пенсій та соціальних допомог.⁴⁰

4. Свобода пересування, ізоляція громади та доступ до основних послуг

Перетинання лінії зіткнення – принизливий досвід.
- Мешканець Травневого, селища поблизу лінії зіткнення.

40. Незважаючи на скорочення тривалості роботи контрольних пунктів в'їзду-виїзду на 2,5 години, запроваджене 1 грудня 2018 року в рамках переходу на зимовий графік, лінію зіткнення перетинали більше 1 мільйона разів кожного місяця впродовж звітного періоду. УВКПЛ звернуло увагу на поліпшення умов на контрольних пунктах в'їзду-виїзду, виконаних Урядом, проте цивільні особи

Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні за період із 16 травня до 15 серпня 2018 р., п. 39.

³⁴ Цією постановою визнано нечинними такі положення Постанов Кабінету Міністрів України №№ 365 і 637: Порядок здійснення контролю за проведенням соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам за місцем їх фактичного проживання/перебування та пп. 7-9 і 13 Порядку призначення (відновлення) соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України № 365; п. 1(10) Постанови Кабінету Міністрів України № 637.

³⁵ Адміністративна палата Верховного Суду, постанова від 20 грудня 2018 р. у справі № 826/12123/16, текст доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78808062>.

³⁶ Постанова Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2018 р. № 1021 «Про затвердження Державної цільової програми з фізичної, медичної, психологічної реабілітації і соціальної та професійної реадaptaції учасників антитерористичної операції та осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, на період до 2022 року».

³⁷ Постанова Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2018 р. № 986 «Питання діяльності Міністерства у справах ветеранів України».

³⁸ Текст закону доступний за посиланням <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19/>

³⁹ Указ «Про межі та перелік районів, міст, селищ і сіл, частин їх територій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській областях» доступний за посиланням <https://www.president.gov.ua/documents/322019-26050?fbclid=IwAR1qf2mv9Iue-QRJM9C9VtFKWaK0XQ5zx0L6lt-oe0NgVPHrP3Zh3d1ZVTQ>

⁴⁰ Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1085 доступне за посиланням <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085-2014-%D1%80>

продовжують чекати у довгих чергах, нерідко в умовах снігопаду, ожеледиці та низької зимової температури, за наявних санітарних та медичних об'єктів в неналежному стані по обидва боки від лінії зіткнення. З початку 2019 року під час перетинання лінії зіткнення на сході України померло 11 осіб, як повідомляється – за станом здоров'я⁴¹. Четверо людей померли на єдиному пункті в'їзду-виїзду в Луганській області, відкритому виключно для пішоходів, що розташований поблизу смт. Станція Луганська, яке контролюється Урядом. Під час перетинання лінії зіткнення цивільні особи зазнають і інших ризиків. Наприклад, у грудні 2018 року й лютому 2019 року на «нічийній землі» тимчасово залишилося близько 90 осіб, які прибули з території, контрольованої «Донецькою народною республікою», тому що вони прибули на контрольно-пропускний пункт в'їзду-виїзду «Майорське» незадовго до його закриття.⁴² Зрештою українські органи влади їх пропустили.

41. Відповідно до Плану гуманітарного реагування згідно стратегічних пріоритетів на 2019-2020 роки, близько 3,5 мільйона людей в Україні потребують гуманітарної допомоги та послуг із захисту.⁴³ Багато цивільних осіб, постраждалих від конфлікту, які мешкають у селах по обидва боки від лінії зіткнення, позбавлені доступу до основних послуг. Протягом зими однією з головних проблем для цивільного населення, що живе вздовж лінії зіткнення, було опалення. Вартість вугілля, яке традиційно використовується для опалення будинків, в зимовий період різко зросла, змусивши цивільне населення збирати дрова у сусідніх лісосмугах, що ще більшою мірою наражає цих людей на мінну небезпеку або призводить до накладення на них штрафів за вирубування дерев.

42. УВКПЛ зазначає, що Міністерство оборони не просунулось у прийнятті остаточного проекту постанови, якою передбачається врегулювання порядку переміщення осіб і перевезення товарів через лінію зіткнення. Як член робочої групи, створеної Міністерством оборони для розроблення проекту постанови, УВКПЛ наголошує на необхідності узгодження проекту постанови з чинними нормами національного законодавства й міжнародними стандартами, а також із ключовими рекомендаціями міжнародної спільноти та громадянського суспільства.

IV. Право на особисту недоторканність

43. За звітний період УВКПЛ задокументувало щонайменше 172 порушення прав людини, як-от незаконне або свавільне тримання під вартою, катування, жорстоке поводження і (або) загрози для особистої недоторканості, скоєні по обидва боки від лінії зіткнення⁴⁴. З цих порушень 18 можуть бути віднесені до дій Уряду України, і щонайменше 154 – до дій «Донецької народної республіки» і «Луганської народної республіки». Щонайменше 91 порушення, в результаті якого постраждало 46 осіб (40 чоловіків і шість жінок), мало місце у звітному періоді.

A. Доступ до затриманих і умови тримання під вартою

44. На території, яка контролюється Урядом, УВКПЛ продовжило користуватися доступом до офіційних місць тримання під вартою та проводило конфіденційні

⁴¹ За результатами моніторингу, здійсненого національними та міжнародними організаціями, загалом за звітний період під час перетинання лінії зіткнення на сході України померло 13 осіб.

⁴² Повідомлення у соціальних мережах, розміщені НУО «Право на захист» і «Проліска», представником Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у Донецькій та Луганській областях і Операцією об'єднаних сил, 6 грудня 2018 р. і 14 лютого 2019 р.

⁴³ Див. Багаторічний план гуманітарного реагування (ПГР) на 2019-2020 рр.

⁴⁴ Це число включає порушення, що стосуються нелюдських умов тримання під вартою та поводження в пенітенціарних закладах на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» і «Луганською народною республікою». Більшість цих порушень датується 2014-2016 роками. У деяких колоніях УВКПЛ задокументувало факти систематичного побиття ув'язнених чоловіками у масках, які, за твердженнями, тривали до середини 2018 р., і факти широкого застосування примусової праці.

інтерв'ю з затриманими особами згідно з міжнародними стандартами. УВКПЛ провело інтерв'ю з 93 особами (85 чоловіками та 8 жінками), затриманими у зв'язку з конфліктом, в слідчих ізоляторах (СІЗО) Бахмута, Харкова, Херсона, Києва, Маріуполя, Миколаєва, Одеси, Старобільська, Вільнянська і Запоріжжя.

45. УВКПЛ стежить за реформою пенітенціарної системи, що триває, та вітає всі зусилля з переведення медичного персоналу з-під підпорядкування Державній пенітенціарній службі України до Центру охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України.⁴⁵ Проте, цей процес переходу негативно впливає на надання медичної допомоги у місцях тримання під вартою.⁴⁶ УВКПЛ продовжило одержувати скарги на відсутність доступу до медичної допомоги й належного харчування, особливо для затриманих, які потребують спеціальної дієти через медичні показання.

46. На території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» і «Луганською народною республікою», УВКПЛ не мало безперешкодного доступу до місць позбавлення волі й тому не могло відвідати затриманих і поспілкуватися з ними конфіденційно. Брак такого доступу викликав серйозне занепокоєння щодо поводження з затриманими та умов тримання під вартою. Інформація, отримана безпосередньо від осіб, ув'язнених до початку конфлікту й переведених для відбування покарання на територію, яка контролюється Урядом, підтверджує занепокоєння УВКПЛ (див. «Становище осіб, ув'язнених до початку конфлікту»).

В. Свавільні затримання, насильницькі зникнення та викрадення, катування і жорстоке поводження

47. УВКПЛ занепокоєне тим, що раніше виявлена тенденція⁴⁷ свавільного позбавлення волі, насильницьких зникнень, катувань і жорстокого поводження з особами на території, яка контролюється Урядом, можливо, з'являється знов. Принаймні у двох випадках, задокументованих упродовж звітнього періоду, жертви були свавільно заарештовані, як стверджується – співробітниками СБУ, у денний час⁴⁸.

48. УВКПЛ отримало інформацію про те, що 13 грудня 2018 року у м. Світлодарську кілька співробітників СБУ в камуфляжній формі, озброєні автоматами, ввійшли до будинку громадянина Вірменії, який шукає притулку в Україні. Вони обшукали його будинок без ухвали суду про дозвіл на обшук і вилучили його електронну апаратуру й документи. Вищезгадані особи погрожували депортувати його до Азербайджану або до Криму, окупованого Російською Федерацією, а його сім'ю – на «нічийну землю»⁴⁹. Він розповів УВКПЛ, що йому наділи наручники, натягли на голову мішок і відвели у підвал, де допитували його, обвинувачуючи у шпигунстві на користь російської і вірменської розвідки. За його словами, співробітники СБУ періодично били його, щоразу по 20-30 хвилин, щоб примусити його зізнатися. Чоловік погодився зізнатися й погодитися з обвинуваченнями з боку СБУ на відеореєстратор після того, як йому почали погрожувати зброєю. Два дні по тому його відвезли до Києва, де тримали у квартирі й продовжували бити, завдаючи сильного болю й залишаючи на тілі численні синці. 17 грудня співробітники СБУ відвезли його до лікарні через травми, зареєструвавши його там під чужим іменем. За його словами, лікарі рекомендували госпіталізувати його, але СБУ перевезла його на іншу квартиру й тримало там близько двох тижнів.

⁴⁵ Державна установа, незалежна від адміністрації виправних закладів Державної кримінально-виконавчої служби України.

⁴⁶ Процес передачі приміщень Державної кримінально-виконавчої служби під потреби медичних частин, а також лікарських засобів і медичного обладнання структурним підрозділам Центру охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби у регіонах триває. Ці структурні зміни призводять до дефіциту лікарських засобів і персоналу в пенітенціарних установах.

⁴⁷ Доповідь УВКПЛ за період із 16 листопада 2017 р. до 15 лютого 2018 р., п. 29.

⁴⁸ Інтерв'ю, проведені УВКПЛ 12 січня і 24 січня 2019 р.

⁴⁹ «Нічийною землею» зазвичай називають територію, на якій жодна влада не здійснює контроль, навіть хоча формально вона контролюється Урядом України.

Одного разу він два дні не отримував їжу. Нарешті, 29 грудня СБУ відпустило його, наказавши помовчувати про його злигодні.⁵⁰

49. В іншому випадку, 15 листопада 2018 року, двоє чоловіків, імовірно – співробітники СБУ, одягнені у камуфляж і маски, затримали у Києві громадянина Російської Федерації. Вони наділи на нього наручники й відвезли у невідоме місце. 23 листопада, після того, як його дружина заявила про його зникнення, поліція розпочала розслідування, але через п'ять днів закрила провадження.⁵¹ 26 грудня прокуратура надала поліції вказівку поновити провадження. 30 грудня персональні дані цього чоловіка (ім'я, прізвище, дата народження та ймовірні кримінальні обвинувачення) з'явилися на веб-сайті «Миротворець».⁵² Станом на 15 лютого 2019 року у його родичів немає жодної інформації про його місцезнаходження.

50. Пізно ввечері 21 листопада 2018 року кілька співробітників СБУ затримали жінку в нічному поїзді Костянтинівка-Київ.⁵³ Вони наказали їй зійти з потягу, вилучили в неї паспорт та мобільний телефон і доправили її з м. Костянтинівки до управління СБУ у м. Маріуполі. Як вона розповіла УВКПЛ, в управлінні СБУ її допитували всю ніч, причому вона дізналася, що СБУ взяла її прізвище та інші ідентифікаційні персональні дані з веб-сайту «Миротворець». Жінка зустрілася зі своїм адвокатом наступного дня після затримання, коли її відвезли до м. Краматорська, до прокурора Донецької області для вручення їй повідомлення про підозру. Її підозрювали у створенні «терористичної групи чи терористичної організації».⁵⁴ 23 листопада Жовтневий районний суд м. Маріуполя постановив арештувати її.⁵⁵

51. УВКПЛ зазначає, що якнайшвидше, своєчасне, ефективне та прозоре розслідування всіх випадків свавільного тримання під вартою, насильницьких зникнень, катувань та іншого жорстокого поводження могли б сприяти припиненню цієї поширеної практики та попередженню її повторного виникнення. У цьому відношенні УВКПЛ зазначає, що 27 листопада 2018 року почало роботу Державне бюро розслідувань (ДБР).⁵⁶ До цього органу перейшла підслідність щодо злочинів, скоєних вищими державними посадовцями, судьями, співробітниками правоохоронних органів або національних антикорупційних органів, а також військові злочини.⁵⁷

⁵⁰ Інтерв'ю, проведене УВКПЛ 24 січня 2019 р.

⁵¹ Відповідно до пункту 2 частини 1 ст. 284 Кримінального кодексу України.

⁵² На цьому веб-сайті розміщуються персональні дані та інформація, доступна з соціальних мереж щодо осіб, імовірно причетних до діяльності «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки». За твердженнями, наповненням веб-сайту опікуються волонтери, але з 2014 р. він активно використовується українськими правоохоронцями та військовими. Як раніше зауважувало УВКПЛ, на цьому веб-сайті також оприлюднено інформацію про представників громадянського суспільства і журналістів, які працюють у районах, що контролюються «Донецькою народною республікою» і «Луганською народною республікою».

⁵³ У листопаді 2014 р. вона зареєструвалася як ВПО і регулярно перетинала лінію зіткнення з території, яка контролюється «Донецькою народною республікою», на територію, яка контролюється Урядом.

⁵⁴ Відповідно до ст. 258-3 Кримінального кодексу України.

⁵⁵ Інтерв'ю, проведене УВКПЛ 28 листопада 2018 р.

⁵⁶ Державне бюро розслідувань було утворене 1 березня 2016 р. Постановою Кабінету Міністрів України від 29 лютого 2016 р. № 127. Проте, Бюро почало працювати лише два з половиною роки потому. Станом на кінець 2018 р. ДБР проводило розслідування у 843 провадженнях, майже 80% з яких було передано до ДБР з інших слідчих органів. За словами керівництва ДБР, щоб запобігти перевантаженню, провадження, відкриті до 27 листопада 2018 р., не будуть передані ДБР і мають бути завершені органами прокуратури протягом року. Заява Директора ДБР Романа Труби, 21 грудня 2018 р., доступна за посиланням <https://dbr.gov.ua/news/roman-truba-shtat-slidchikh-dbr-bude-zbilsheno>.

⁵⁷ Статті 401-435 Кримінального кодексу України, крім ст. 422 «Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю», яка залишається у підслідності СБУ.

52. На території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» і «Луганською народною республікою», цивільні особи продовжували піддаватися 30-денному «адміністративному» арешту в «Донецькій народній республіці» та «превентивного» арешту в «Луганській народній республіці», які за своєю сутністю є свавільним триманням під вартою без зв'язку з зовнішнім світом та можуть становити насильницькі зникнення. На території, яка контролюється «Луганською народною республікою», УВКПЛ задокументувало випадки «превентивного арешту» цивільних осіб, які утримувалися під вартою без зв'язку з зовнішнім світом упродовж тривалих періодів, перш ніж цей «арешт» було формалізовано.⁵⁸

53. 16 листопада 2018 року представники «міністерства державної безпеки» («МДБ») «Луганської народної республіки» затримали на контрольному пункті в'їзду-виїзду біля смт. Станиці Луганської мешканця Луганська. Чоловік зателефонував матері й сказав, що його затримали. Його мати подала скарги на його затримання до «МДБ», «голови» «Луганської народної республіки», до «генеральної прокуратури» та «міністерства внутрішніх справ» («МВС»), вимагаючи надати інформацію про місцезнаходження її сина. 26 листопада «МДБ» поінформувало, що її сина тримають під вартою без зв'язку з зовнішнім світом у порядку «превентивного арешту». Його відпустили 4 грудня 2018 року.⁵⁹

С. Становище осіб, ув'язнених до початку конфлікту

Ще у 2016 році я міг поскаржитися адміністрації колонії на те, що нас примушують працювати. Зараз ніхто не поскаржився б, побоюючись, що його кинуть у карцер і поб'ють.

- Особа, ув'язнена до початку конфлікту й переведена з виправної колонії на територію, яка контролюється «Луганської народної республіки».

54. УВКПЛ вітає переведення 88 осіб, ув'язнених до початку конфлікту (83 чоловіків і 5 жінок), яке було здійснено впродовж звітного періоду⁶⁰, у грудні 2018 року та лютому 2019 року⁶¹, з місць тримання під вартою на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», на територію, яка контролюється Урядом. З початку збройного конфлікту переведення з місць вартою позбавлення волі в «Луганській народній республіці» було здійснено двічі. На даний час з місць тримання під вартою на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», переведено 274 особи (включаючи 9 жінок).

⁵⁸ Інтерв'ю, проведене УВКПЛ 21 січня 2019 р.

⁵⁹ Інтерв'ю, проведене УВКПЛ 5 грудня 2018 р.

⁶⁰ 12 грудня 2018 р. було здійснено переведення 42 осіб, ув'язнених до початку конфлікту (39 чоловіків і три жінки), з території, яка контролюється «Луганською народною республікою», на територію, яка контролюється Урядом. 13 грудня 2018 р. було переведено 13 ув'язнених (11 чоловіків і дві жінки) з території, яка контролюється «Донецькою народною республікою». 7 лютого 2019 р. з території, яка контролюється «Луганською народною республікою», було переведено ще 33 особи, ув'язнені до початку конфлікту (всі – чоловіки). На основі інтерв'ю з ув'язненими УВКПЛ змогло перевірити інформацію про умови тримання під вартою в період з 2014 до 2018 років.

⁶¹ Серед переведених 12 грудня 2018 р. були дві особи, переведені з Луганського СІЗО, де вони перебували з 2014 р. Одна з них подала апеляцію на рішення суду першої інстанції; іншу планувалося перевести з слідчого ізолятора до іншого міста на судові слухання, але через спалах збройного конфлікту ця особа залишилася у Луганському СІЗО. Крім того, УВКПЛ відомо щонайменше про трьох осіб, які були поміщені у Донецький СІЗО до спалаху збройного конфлікту на сході України. У жовтні 2015 р. суд на території, яка контролюється Урядом, постановив звільнити одну з цих трьох осіб, проте вона залишається під вартою.

55. Переведені ув'язнені розповіли УВКПЛ, що на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», знаходяться інші ув'язнені, які хочуть, щоб їх перевели на територію, яка контролюється Урядом, і хочуть підтримувати контакти з родичами, котрі живуть на території, яка контролюється Урядом.⁶²

56. Особи, нещодавно переведені з місць тримання під вартою на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», зокрема з двох жіночих виправних колоній, повідомили, що після спалаху збройного конфлікту в 2014 році умови тримання під вартою та поводження з ув'язненими погіршилися. Зокрема, вони згадали недостатнє забезпечення їжею і брак електроенергії: у 2014-2015 роках під час перебоїв з електропостачанням, які тривали від пари годин до кількох місяців, ув'язненим доводилося спалювати меблі, щоб обігрівати бараки. За їхніми словами, починаючи з 2016 року ситуація покращилася, але наявність фактів жорстокого поводження з боку персоналу колоній, відсутності належного лікування, зокрема послуг лікарів-спеціалістів, як-от гінекологів, та примусової праці досі викликають занепокоєння. Ув'язнені також повідомили про труднощі з підтриманням контактів із родичами, котрі живуть на території, яка контролюється Урядом.

57. Особи, ув'язнені до початку конфлікту, були переведені з восьми місць позбавлення волі, розташованих на території, яка контролюється «Луганською народною республікою»⁶³. Переведені ув'язнені розповіли, що умови їхнього тримання під вартою погіршилися після спалаху збройного конфлікту. Вони вказали на поганий стан житлових приміщень, як-от протікання дахів бараків і низьку температуру всередині приміщень у холодну пору року, й на недостатнє медичне обслуговування через дефіцит медичного персоналу і ліків (особливо для ув'язнених, хворих на ВІЛ-інфекцію/СНІД і туберкульоз). У кількох випадках затримки своєчасного надання належної медичної допомоги призвели до смерті ув'язнених у місцях позбавлення волі. У деяких колоніях ув'язнені повідомили, що у 2014 році вони кілька місяців «голодували» й не мали доступу до води та електрики.

58. Деякі з переведених ув'язнених скаржилися, що у 2014-2015 роках до колоній заходили члени озброєних груп, які били ув'язнених і піддавали їх імітації страти. Ув'язнені розповіли також про жорстокі побиття, котрим їх піддавали чоловіки в масках і співробітники виправних установ, які, за твердженнями, переодягалися в іншу форму і надягали маски. За словами ув'язнених, це робилося для того, щоб залякати та «дисциплінувати» їх, зокрема, в час коли кількість працівників адміністрації колоній була недостатньою. У деяких випадках такі побиття, за твердженнями, спричинили тяжкі uszkodження, які потребували медичної допомоги, або до смерті ув'язнених. Такі відвідування «людьми в масках» тривали до середини 2018 року, але з того часу, за повідомленнями, припинилися.

59. УВКПЛ отримало повідомлення з твердженнями про застосування примусової праці в більшості виправних колоній «Луганської народної республіки». У Суходільській виправній колонії № 36, за словами ув'язнених, вони мали працювати в дві зміни з 6:30 до 21:00 години, часто без вихідних наприкінці тижня і за убогу платню, а то і без неї.⁶⁴ Ув'язнених, які не виконували поставлені вимоги щодо роботи, також били й поміщали до штрафного ізолятору. «Начальник» колонії особисто бив ув'язнених перед іншими, щоб залякати їх і змусити працювати старанніше.

60. Особи, переведені з п'яти виправних колоній, розташованих на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою», підтвердили інформацію, яку

⁶² Інтерв'ю, проведені УВКПЛ з особами, ув'язненими до початку конфлікту, 18-20 грудня 2018.

⁶³ Деякі з цих ув'язнених протягом різних періодів часу знаходилися також в інших місцях тримання під вартою.

⁶⁴ За словами ув'язнених, вони отримують 80-90 російських рублів на місяць, тоді як упаковка чаю коштує 180 руб.

УВКПЛ отримало від інших переведених ув'язнених, щодо браку їжі, води, електроенергії, опалення, предметів гігієни та медикаментів у 2014-2015 роках.⁶⁵ Деякі з них повідомили, що ситуація у Сніжнянській жіночій виправній колонії № 127 поступово покращилася, тоді як у чоловічих колоніях ситуація залишилася складною попри незначні поліпшення. Ув'язнені-чоловіки стверджували, що у 2014-2015 роках спеціальний підрозділ озброєних груп «Донецької народної республіки» з емблемою «РОСНАЗ»⁶⁶ двічі заходив до Єнакієвської виправної колонії № 52 та жорстоко бив деяких ув'язнених. З 2016 року поводження з ув'язненими, за повідомленнями, покращилося, проте низка проблем залишаються невирішеними; зокрема Мічурина виправна колонія № 57 в м. Горлівка досі піддається артилерійським обстрілам.

V. Відповідальність за порушення прав людини і відправлення правосуддя

A. Відправлення правосуддя

*Допоки частина 5 статті 176 є чинною, людину можуть тримати в СІЗО вічно. Нічого доводити не потрібно. Це дуже зручний інструмент.
- Особа, яка перебуває під вартою в Київському слідчому ізоляторі.*

61. УВКПЛ відзначає стійку практику тривалого досудового тримання під вартою і застосування тиску для отримання примусового зізнання або укладення угоди про визнання винуватості. УВКПЛ задокументувало 89 випадків порушень права на справедливий судовий розгляд у кримінальних справах, пов'язаних із конфліктом.⁶⁷

62. Упродовж звітного періоду УВКПЛ продовжило спостерігати тривожну тенденцію визнання винними осіб, які належать до озброєних груп «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки» або пов'язані з цими групами, на основі угод про визнання винуватості та зізнань без наявності речових доказів. У 35 із 60 вироків, винесених судами першої інстанції у справах, пов'язаних із конфліктом, обвинувачені уклали угоду про визнання винуватості або визнали вину. У 24⁶⁸ з цих 35 випадків сторона обвинувачення не надала до суду жодних речових доказів, що викликає занепокоєння з приводу обґрунтованості пред'явлених обвинувачень. У чотирьох випадках обвинувачених було засуджено до позбавлення волі точно на такий термін, який вони вже відбули, перебуваючи під вартою, у слідчому ізоляторі⁶⁹, тому їх було негайно звільнено. УВКПЛ стурбоване тим, що обвинувачені можуть розглядати угоду про визнання винуватості у скоєнні злочину як єдиний шлях до звільнення з-під варти в контексті затягування судових розглядів.

63. Широке застосування угод про визнання винуватості у кримінальних справах, пов'язаних із конфліктом, є проблемою через практику примушення обвинувачених до визнання вини, зокрема шляхом використання фізичного насильства, як задокументувало УВКПЛ. Як мінімум у трьох задокументованих випадках особи, яких тримали під вартою в Харківському СІЗО упродовж судового розгляду за

⁶⁵ Див. Доповідь УВКПЛ за період із 16 листопада 2017 р. до 15 лютого 2018 р.

⁶⁶ В значенні - «республіканський загін спеціального призначення».

⁶⁷ Кримінальний кодекс України, статті 109-114¹, 258-258⁵, 260 і 261. Ці злочини складають «злочини, пов'язані з конфліктом».

⁶⁸ Статистичні дані з Єдиного державного реєстру судових рішень.

⁶⁹ Відповідно до частини 5 статті 72 Кримінального кодексу України зі змінами, внесеними Законом від 26.11.2015 р. № 838-VIII (відомий також як «закон Савченко» за ім'ям Надії Савченко, народної депутатки Парламенту і авторки цього закону), попереднє ув'язнення зараховується у строк позбавлення волі з розрахунку один день за два дні. Див. постанову Великої палати Верховного суду від 29 серпня 2018 р. у справі № 663/537/1.

обвинуваченнями в тероризмі, скаржилися на здійснення на них тиску.⁷⁰ Зокрема, адміністрація СІЗО неодноразово поміщала обвинувачених у карцер⁷¹ за незначні порушення норм і правил внутрішнього розпорядку СІЗО.⁷² Надмірно часто проводячи обшуки та вилучення особистих речей, адміністрація, за твердженнями, провокувала інших затриманих на насильство щодо обвинувачених. Один з них був доставлений до суду з помітними травмами на обличчі й тілі та заявив суду, що його побили, коли він поскаржився до прокуратури на цю каральну практику з боку вищих посадовців СІЗО. Він пояснив суду, що боїться за своє життя, але відмовився описати обставини побиття.

*Звичайно, я пішов на угоду.
Іншого шляху вийти звідси, ніж підписання угоди про визнання винуватості,
немає.*

- Особа, яка перебуває під вартою в Одеському СІЗО.

64. Згідно з інформацією⁷³, отриманою УВКПЛ, адміністрація СІЗО поміщала трьох обвинувачених у карцер щонайменше дванадцять разів, щоб змусити їх визнати свою вину в суді, а прокуратура, в свою чергу, не розслідувала належним чином ці заяви про жорстоке поводження. УВКПЛ наголошує, що право не бути примушеним свідчити проти самого себе або до визнання себе винним становить гарантію відсутності будь-якого прямого чи непрямого фізичного або невиправданого психологічного тиску з тим, щоб домогтися визнання вини.⁷⁴

65. Незважаючи на заборону необґрунтовано тривалого досудового тримання під вартою і необхідність періодичного розгляду альтернатив досудовому триманню під вартою⁷⁵, суди продовжують поміщати під варту осіб, підозрюваних або обвинувачених у зв'язках з озброєними групами або належності до них і у злочинах проти національної безпеки, посилаючись виключно на положення частини 5 статті 176 Кримінального процесуального кодексу України. УВКПЛ відомо принаймні про 46 випадків, де обвинувачені перебували під вартою на досудовій стадії кримінального провадження понад два роки. В 11 з цих випадків обвинувачені перебували під вартою більше чотирьох років – що за «законом Савченко» еквівалентно восьми рокам позбавлення волі.⁷⁶ Ситуація погіршується тим, що апеляційні суди активно використовують частину 5 статті 176 КПК України замість норм міжнародного права про права людини та практики Європейського суду з прав людини. У деяких випадках обвинувачені не могли подати апеляцію через затримки з

⁷⁰ Згідно зі зведеними даними моніторингу судових засідань, інтерв'ю з жертвами порушень та їхніми родичами, відвідувань установ місць позбавлення волі, проведених УВКПЛ, а також за інформацією, наданою урядовими органами на прохання УВКПЛ.

⁷¹ Поміщення обвинувачених до штрафних ізоляторів супроводжується іншими обмеженнями, як-от заборона особистих речей, заборона отримання передач (виключно завдяки яким багато затриманих одержують їжу та ліки), відсутність належної медичної допомоги та погані умови в камері (низька температура).

⁷² Найбільш поширеними дисциплінарними порушеннями, за повідомленнями, були наявність або принесення до СІЗО забороненого предмету, випадки, коли затримані не сплять після 22:00, втручання в обшуки камери та суперечки з охоронцями.

⁷³ Інтерв'ю, проведені УВКПЛ з жертвами та їхніми адвокатами, моніторинг судових засідань, урядові дані.

⁷⁴ Див. Комітет із прав людини, Зауваження загального порядку № 32 до статті 14 МПГПП, п. 41.

⁷⁵ Див. Комітет із прав людини, Зауваження загального порядку № 35 до статті 9 МПГПП, п. 37.

⁷⁶ Частина 5 статті 72 Кримінального кодексу України. В одній такій справі, яку розглядав Жовтневий районний суд м. Харкова, п'ять з восьми обвинувачених перебувають під вартою, хоча суд ще не провів підготовче судове засідання. Обвинувачені поскаржилися УВКПЛ на те, що прокуратура погрожує тримати їх під вартою безкінечно, якщо вони не укладуть угоду про визнання винуватості.

отриманням ухвал судів про застосування запобіжних заходів відносно них, чим було порушено їхнє право на апеляційне оскарження.

66. УВКПЛ занепокоєне і тим, що затягування судових процесів у кримінальних справах, пов'язаних із конфліктом, може бути спричинено, зокрема, нестачею суддів⁷⁷. У більшості кримінальних справ, пов'язаних із конфліктом, суди призначають слухання лише один раз на один-два місяці.

67. УВКПЛ продовжило документувати випадки втручання членів крайніх правих груп у кримінальні провадження у справах, пов'язаних із конфліктом, та резонансних кримінальних справах, шляхом залякування суддів, обвинувачених та їхніх адвокатів. У трьох задокументованих випадках⁷⁸ члени крайніх правих груп зірвали судові засідання, словесно ображаючи суддів і обвинувачених. В одному випадку вони побили обвинуваченого у справі, пов'язаній з конфліктом, поряд із залогом суду⁷⁹, але поліція не зупинила це побиття.⁸⁰

68. УВКПЛ занепокоєне відсутністю прогресу в кримінальній справі про вбивство у 2015 році журналіста Олесь Бузини⁸¹ і твердженнями про перешкодження правосуддю. Вища рада правосуддя досі розглядає питання про звільнення однієї з суддів через негативний результат кваліфікаційного оцінювання⁸². Раніше ця суддя заявила, що результати оцінювання були занижені навмисно для того, щоб усунути її від цієї справи⁸³. Хоча вона продовжує брати участь у судовому процесі⁸⁴, виникає занепокоєння щодо її упередженості по відношенню до обвинувачених та щодо ймовірного повторного судового розгляду у випадку її звільнення Вищою радою правосуддя⁸⁵, чим були б порушені права родичів жертви та обвинувачених. Твердження судді про втручання в її професійну діяльність заслуговує на негайне та ефективне розслідування.

69. В іншому випадку, не пов'язаному з вищезгаданим, був підпалений автомобіль Валентина Рибіна, адвоката, відомого тим, що він захищає осіб, затриманих у зв'язку з конфліктом.⁸⁶ За словами Рибіна⁸⁷, поліція не поспішає із розслідуванням цього нападу.

⁷⁷ За інформацією Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, станом на січень 2019 р. у судовій системі України не вистачало 32% суддів, потрібних для укомплектування судів країни: працювало 5 503 суддів, тоді як загальна потреба становить 7991. Кількість суддів, які мають повноваження на відправлення правосуддя, навіть менша, тому що строк повноважень 702 суддів закінчився. Як результат, у 14 судах немає працюючих суддів, і вони не функціонують, а у 124 судах не вистачає більше половини суддів. Дані були підтверджені станом на 30 січня 2019 р. згідно письмовому запиту УВКПЛ.

⁷⁸ Судові слухання у Держинському районному суді м. Харкова 12 грудня 2018 р., Орджонікідзевському районному суді м. Маріуполя 13 грудня 2018 р. та Шевченківському районному суді м. Запоріжжя 21 січня 2018 р.

⁷⁹ Моніторинг УВКПЛ судового засідання у Держинському районному суді м. Харкова 4 січня 2019 р.

⁸⁰ До засідання члени крайньої правої групи організували мітинг протесту біля приміщення суду.

⁸¹ Див. Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні за період із 16 травня до 15 серпня 2018 р., пункт 84.

⁸² Див. рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів від 6 серпня 2018 р. за посиланням www.vkksu.gov.ua/ua/news/diewiatoch-suddiw-wiznano-takimi-shtcho-widpowidaiut-zajmanij-posadi-ta-odnogo-takim-shtcho-nie-widpowidaiet-zajmanij-posadi/

⁸³ На засіданні Вищої ради правосуддя 9 жовтня 2018 р. суддя заявила, що результати її оцінювання були навмисно заниженими, щоб відсторонити її від слухання справи Бузини. Відеозапис засідання доступний за посиланням <http://www.vru.gov.ua/video/497>

⁸⁴ Адвокати захисту звернулися до суду з вимогою відсторонити суддю від справи через її заяви на засіданні Вищої ради правосуддя 9 жовтня 2018 р.

⁸⁵ 9 жовтня 2018 р. Вища рада правосуддя відклала розгляд питань у справі стосовно судді.

⁸⁶ Адвокату Рибіну, який захищав Рубана та Єжова, спалили автомобіль. Інформаційне агентство УНІАН.

⁸⁷ Виступ Рибіна 22 січня 2018 р., доступний за посиланням <https://press.liga.net/press-conf/releases/konferentsiya-peresliduvannya-ta-napadi-na-advokativ-sogodenni-realii-derjavi>

70. Упродовж звітнього періоду УВКПЛ спостерігало порушення⁸⁸ права на відкритість судового провадження, коли судді проводили слухання кримінальних проваджень, пов'язаних із конфліктом, у своїх кабінетах, а не в залі суду⁸⁹, не повідомляючи про ці зміни широкий загал⁹⁰ і таким чином перешкоджаючи присутності громадськості.

В. Відповідальність за порушення прав людини на сході України

71. УВКПЛ продовжило документувати бездіяльність української влади щодо кримінального переслідування військових посадових осіб, підозрюваних у скоєнні злочинів проти цивільних осіб.⁹¹ УВКПЛ зауважує, що прокурори не вживають заходів забезпечення явки обвинувачених на судові засідання, і ця практика має поширений характер.⁹²

С. Відповідальність за випадки насильства, пов'язані з заворушеннями та порушеннями громадського порядку

72. УВКПЛ відзначило обмежений прогрес у судових провадженнях стосовно протестів на Майдані у 2014 році та насильницьких подій 2 травня 2014 року в Одесі.

1. Відповідальність за вбивства протестувальників під час протестів на Майдані

73. На даний момент, через п'ять років після жорстоких зіткнень між правоохоронними органами та учасниками протестів на Майдані, Управління спеціальних розслідувань (УСР) Генеральної прокуратури продовжує розслідувати убивства, скоєні під час протестів на початку 2014 року. УСР, однак, втратить свої слідчі повноваження 20 листопада 2019 року.⁹³ До того часу розслідування всіх справ щодо вбивств на Майдані повинно бути завершено або передано Державному бюро розслідувань, яке почало працювати 27 листопада 2018 року.

74. Хоча УСР продовжує свою роботу, слідчі позбавлені трудових гарантій та гарантій соціального захисту⁹⁴, що, за словами керівника УСР, негативно позначилось на роботі управління.⁹⁵

75. Військова прокуратура завершила розслідування стрільби з будівлі СБУ у м. Хмельницькому 19 лютого 2014 року. Колишньому начальникові Головного управління СБУ в Хмельницькій області, який, за твердженнями, наказав відкрити вогонь по протестувальниках, і співробітникові СБУ, який, за твердженнями, застрелив одну особу і поранив трьох протестувальників, висунуто обвинувачення у перевищенні службових повноважень, вбивстві через необережність та

⁸⁸ Моніторинг УВКПЛ засідання Краматорського міського суду 5 грудня 2018 р.

⁸⁹ Суди зобов'язані забезпечувати належні можливості для присутності зацікавлених представників громадськості. Див. Комітет із прав людини, Зауваження загального порядку № 32 до статті 14 МПГПП, п. 28.

⁹⁰ Суди зобов'язані надавати інформацію стосовно часу та місця проведення судових засідань для відома громадськості. Див. Комітет із прав людини, Зауваження загального порядку № 32 – стаття 14 МПГПП, п. 28.

⁹¹ У справі восьми членів батальйону «Айдар», яку розглядає Жовтневий районний суд м. Харкова пройшло вже чотири роки, але суд ще не розпочав слухати справу по суті.

⁹² У справі співробітника СБУ, підозрюваного у вбивстві мешканця Авдіївки 4 березня 2017 р., прокурор не забезпечив участь обвинуваченого (в режимі відеоконференції). Зокрема, він не зажадав від суду ухвалити постанову про взяття обвинуваченого під варту або відсторонення його від служби. Обвинувачений продовжує працювати у СБУ і має доступ до службової вогнепальної зброї.

⁹³ Частина 1 і 2 Розділу XI «Перехідні положення» Кримінального процесуального кодексу України.

⁹⁴ Відповідно до ч. 5 Перехідних положень Закону України «Про прокуратуру», соціальні та пенсійні гарантії для працівників органів прокуратури поширюються на слідчих органів прокуратури до початку діяльності Державного бюро розслідувань, тобто до 27 листопада 2018 р.

⁹⁵ Зустріч, проведена УВКПЛ 13 грудня 2018 р.

необережному тяжкому тілесному ушкодженні. 18 грудня 2018 року суд постановив відправити співробітника СБУ під домашній арешт⁹⁶, але згодом його відпустили.⁹⁷

2. Відповідальність за акти насильства 2 травня 2014 року в Одесі

76. Затримки у розслідуванні та судових процесах у справах, пов'язаних з актами насильства 2 травня 2014 року в Одесі продовжуються. Станом на 15 лютого 2019 року, майже через п'ять років після цих подій, що призвели до загибелі 48 осіб, жодного з державних посадовців не притягнуто до відповідальності.

77. 16 січня 2019 року Одеський апеляційний суд скасував рішення Київського районного суду м. Одеси про повернення до прокуратури обвинувального акту щодо трьох службовців Державної служби з надзвичайних ситуацій, обвинувачених у недбалості, та постановив розпочати судовий розгляд.

78. УВКПЛ відзначає відсутність прогресу у справі проти єдиного активіста - «прихильника єдності», обвинуваченого в убивстві: два засідання були відкладені через те, що суд не обрав колегію присяжних, і через зрив засідань «прихильниками єдності». 17 грудня 2018 року близько 30-40 прибічників обвинуваченого зірвали слухання у Малиновському районному суді м. Одеси. Коли суддівська колегія спробувала залишити залу суду, один із прибічників наблизився до головуючого судді, став у нього на шляху й почав сперечатись із суддею. Суддя зміг вийти з зали суду лише тоді, коли втрутилися обвинувачений та його адвокат.

79. Приморський районний суд м. Одеси не розпочав слухання справи проти трьох високопоставлених співробітників міліції, обвинувачених у недбалості та створення загрози для інших. 11 жовтня 2018 року суддя постановив об'єднати провадження з іншим судовим провадженням проти одного з обвинувачених у зв'язку з насильством 2 травня в Одесі. Проте, 16 січня 2019 року справу було повернуто на повторний розгляд через процесуальні питання.

VI. Демократичний/громадянський простір і основоположні свободи

80. У звітному періоді УВКПЛ задокументувало 16 порушень права на свободу думки та вираження поглядів, права на свободу мирних зібрань і об'єднань, права на свободу релігії або переконань і права на захист від дискримінації. В той час, як за всі 16 порушень прав людини, задокументовані УВКПЛ у звітному періоді, несуть відповідальність органи влади України, простір для свободи вираження поглядів та свободи засобів масової інформації залишається вкрай обмеженим на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» і «Луганською народною республікою».

81. Тридцятиденний період воєнного стану, оголошеного в десяти областях України⁹⁸, не призвів до значних обмежень прав людини. Проте, певні обмеження, пов'язані з воєнним станом, застосовувалися безпосередньо згідно з національним законодавством, призводячи до обмежень виборчих прав і права на мирні зібрання.⁹⁹ Заборона проведення виборів призвела до скасування виборів у територіальних громадах у 10 областях, де діяв воєнний стан¹⁰⁰. Разом з тим, заборона проведення

⁹⁶ Див. ухвалу Подільського районного суду м. Києва від 18 грудня 2018 р. за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78821440>.

⁹⁷ Див. ухвалу Печерського районного суду м. Києва від 3 січня 2019 р. за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79001111>.

⁹⁸ Воєнний стан діяв із 26 листопада до 26 грудня 2018 р. у десяти з 25 адміністративних регіонів України: Вінницькій, Луганській, Миколаївській, Одеській, Сумській, Харківській, Чернігівській, Донецькій, Запорізькій та Херсонській областях, а також у внутрішніх водах Азово-Керченської акваторії.

⁹⁹ Ст. 19 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», № 389-VIII від 12 травня 2015.

¹⁰⁰ 29 листопада 2018 р. Центральна виборча комісія України скасувала вибори у деяких об'єднаних територіальних громадах, заплановані на 23 грудня 2018 р., у всіх десяти областях, де був введений воєнний стан (загалом у 52 громадах).

публічних зібрань не застосовувалася не в кожному випадку. УВКПЛ зауважило, що у вищезгаданих областях усе ж проводилися публічні заходи. В Одесі поліція, за повідомленнями, послалася на воєнний стан, коли їй було потрібно припинити публічний захід для розблокування затору в дорожньому русі.¹⁰¹

А. Свобода думки та вираження поглядів, свобода засобів масової інформації

82. Незважаючи на зменшення кількості порушень свободи вираження поглядів та свободи засобів масової інформації у звітному періоді, УВКПЛ продовжує документувати випадки втручання у роботу працівників засобів масової інформації, а також фізичних нападів і випадків їх залякування. Упродовж звітнього періоду мали місце сім інцидентів, які призвели до дев'яти порушень прав людини, включно зі стійкою тенденцією відсутності розслідування нападів на журналістів і громадських активістів.

83. 18 листопада 2018 року члени крайніх правих груп застосували перцевий аерозоль до канадського журналіста, який висвітлював публічний захід, присвячений захисту прав трансгендерних осіб у Києві, та вдарили його в обличчя. Поліція почала розслідування цього інциденту, кваліфікувавши напад як «хуліганство».

84. УВКПЛ, як і раніше, занепокоєне тим, що Уряд не притягає до відповідальності нападників на громадських активістів. УВКПЛ відзначає створення спеціальної парламентської комісії для розслідування нападу на співробітницю керівного складу Херсонської міської ради, який призвів до її смерті, й нападів на інших активістів.¹⁰² Тим не менш, відсутність ефективного розслідування цих нападів правоохоронними органами продовжує викликати занепокоєння.

85. Упродовж звітнього періоду УВКПЛ задокументувало два напади на членів політичних партій. 28 листопада 2018 року в Одесі близько 30 чоловіків у масках напали на трьох політичних активістів¹⁰³. 12 грудня група з приблизно 15 правопорушників, імовірно, пов'язаних із крайніми правими групами, увірвалася до офісу однієї з політичних партій у Києві. Вони побили щонайменше двох політичних активістів і обшукали офіс. Поліція прибула після нападу, коли нападники вже зникли¹⁰⁴.

86. На території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», простір для свободи вираження поглядів і свободи засобів масової інформації залишається вкрай обмеженим. УВКПЛ занепокоєне тим, що будь-які критичні думки чи альтернативні погляди можуть призвести до свавільних затримань або іншого покарання критиків.

В. Свобода мирних зібрань та об'єднання

87. УВКПЛ продовжило документувати напади крайніх правих груп на мирні зібрання, організовані групами, з поглядами котрих вони не згодні. 18 листопада 2018 року члени крайніх правих груп напали на публічний захід за права трансгендерних осіб у Києві. Незважаючи на присутність на місці поліції, члени крайніх правих груп, які брали участь в контр-демонстрації, погналися за кількома учасниками заходу й напали на них з використанням перцевого аерозолу. Два учасники й один журналіст отримали травми. Замість того, щоб ізолювати нападників, поліція попросила організаторів припинити проведення заходу й

¹⁰¹ 28 листопада 2018 р. група одеських мешканців заблокувала дорогу загального користування, протестуючи проти незаконного будівництва. Поліція розігнала протестувальників і затримала одного з них за невиконання їх вимог. Протестувальника тримали декілька годин у відділенні поліції, після чого відпустили.

¹⁰² Комісія, утворена 6 листопада 2018 р., провела безліч зустрічей з жертвами нападів, правоохоронцями, державними та місцевими посадовцями, зокрема в Одесі, Харкові та Херсоні; інтерв'ю, проведене УВКПЛ 18 січня 2019 р.

¹⁰³ Інтерв'ю, проведене УВКПЛ 1 лютого 2019 р.

¹⁰⁴ Інтерв'ю, проведене УВКПЛ 7 лютого 2019 р. Поліція порушила кримінальну справу за підозрою у хуліганстві, однак адвокат жертв зазначив, що слідчі дії не проводяться.

відтіснила учасників до найближчої станції метрополітену. Влада не розпочала розслідування за фактом зриву мирного заходу й нападів на його учасників¹⁰⁵. УВКПЛ зазначає, що такі напади можуть становити форму гендерної дискримінації щодо представників ЛГБТКІ-спільноти.

88. На території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» і «Луганською народною республікою», УВКПЛ не спостерігало жодних зрушень щодо мирних зібрань. У «Луганській народній республіці» залишається чинним «указ», згідно з яким організатори мирних зібрань повинні отримувати попередній дозвіл «міністерства державної безпеки» або «міністерства внутрішніх справ».¹⁰⁶

С. Свобода релігії або переконань

89. УВКПЛ продовжило слідкувати за подіями, пов'язаними з наданням автокефалії новоствореній церкві – Православній Церкві України. 15 грудня 2018 року делегати Об'єднавчого собору українських православних церков офіційно домовилися створити нову церкву і обрали її предстоятеля. УВКПЛ задокументувало інциденти, які можна вважати актами залякування членів Української Православної Церкви Московського Патріархату.

90. Упродовж звітного періоду в кількох областях України СБУ зареєструвала чотири кримінальних провадження за фактом підбурювання до релігійної ворожнечі та ненависті; в одній з цих справ розслідується також факт державної зради, проте підозрювані не були встановлені.¹⁰⁷ СБУ провело обшуки в приміщеннях Української Православної Церкви Московського Патріархату й за місцем проживання священнослужителів, опитавши деяких із них.¹⁰⁸

91. 20 грудня 2018 року Парламент України розпочав процес обов'язкового перейменування релігійних організацій, пов'язаних із релігійними центрами в Російській Федерації. УВКПЛ занепокоєне тим, що цей процес спрямований в першу чергу на Українську Православну Церкву й може мати дискримінаційний характер.¹⁰⁹ УВКПЛ занепокоєне і тим, що Парламент схвалив обмеження доступу священнослужителів таких організацій до приміщень Збройних Сил України, виходячи з міркувань національної безпеки, що суперечить частині 3 статті 18 МПГПП.¹¹⁰

92. Після створення нової церкви ряд релігійних громад вирішив приєднатися до неї. УВКПЛ отримувало повідомлення про те, що в деяких випадках цей перехід не мав добровільного характеру й був ініційований державною або місцевою владою чи навіть представниками крайніх правих груп, які не були членами цих релігійних

¹⁰⁵ Інтерв'ю, проведені УВКПЛ 15 січня 2019 р.

¹⁰⁶ Див. Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні за період із 16 травня до 15 серпня 2018 р., п. 100.

¹⁰⁷ Інтерв'ю, проведене УВКПЛ 17 січня 2019 р. Поліція розпочала кримінальне розслідування у Запорізькій, Київській, Житомирській та Рівненській областях.

¹⁰⁸ Інтерв'ю, проведене УВКПЛ 17 січня 2019 р.

¹⁰⁹ Відповідно до Закону України № 2662-VIII від 20 грудня 2018 р., релігійна організація, що пов'язана з іноземною релігійною організацією, керівний центр якої знаходиться у країні, визнаний як «держава-агресор», повинна у своїй офіційній назві відображати назву цього релігійного центру, інакше виникає ризик припинення її діяльності. 18 січня Верховна Рада прийняла Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях», яким Російська Федерація визнається країною-агресором. Президент Порошенко підписав цей закон 20 лютого 2018 року.

¹¹⁰ Комітет із прав людини у своєму Зауваженні загального порядку № 22 (1993) (п. 8) підкреслив, що стаття 18(3) МПГПП дозволяє обмежувати свободу сповідувати релігію або переконання лише у випадку, якщо обмеження встановлені законом і є необхідними для охорони громадської безпеки, порядку, здоров'я та моралі або основних прав і свобод інших осіб. Цей пункт слід тлумачити буквально: обмеження не допускаються на підставах, не зазначених тут, навіть якщо вони були б дозволені як обмеження інших прав, захищених МПГПП, як-от національна безпека.

громад.¹¹¹ Крім того, 17 січня 2019 р. Парламент ухвалив законодавчі зміни, якими запроваджено порядок добровільної зміни підлеглості релігійних громад.¹¹²

D. Дискримінація, мова ворожнечі, насильство на расовому підґрунті та прояви нетерпимості

93. УВКПЛ продовжило документувати порушення, пов'язані з дискримінацією, мовою ворожнечі та (або) насильством стосовно осіб, які належать до меншин або дотримуються альтернативних поглядів чи особливих думок. Із двох задокументованих інцидентів, які сталися у звітному періоді, в одному мали місце погрози, а в іншому – безпосереднє насильство з боку членів крайніх правих груп. Невжиття правоохоронними органами заходів із запобігання насильству, відсутність належної кваліфікації цих порушень як злочинів на ґрунті ненависті, ефективного розслідування цих злочинів і притягнення винних до відповідальності порушує право на захист від дискримінації та створює атмосферу безкарності. Це також позбавляє жертв цих нападів рівного доступу до правосуддя.

94. Досі відсутній прогрес у розслідуванні та притягненні до відповідальності винних у кількох нападах на представників ромської громади.¹¹³ З позитивних зрушень слід зазначити, що 28 грудня 2018 року прокуратура Львівської області висунула обвинувачення чоловікові, відповідальному за вбивство молодого рома у передмісті Львова у червні 2018 року.¹¹⁴ З цим контрастує той факт, що Голосіївський районний суд м. Києва скасував на процесуальних підставах повідомлення про підозру, вручену ймовірному виконавцеві іншого жорстокого нападу на ромське поселення в Києві у квітні 2018 року.¹¹⁵

95. УВКПЛ задокументувало випадки порушень прав людини ув'язненого із проукраїнськими поглядами, який відбував покарання у виправній колонії на території, яка контролюється «Луганською народною республікою» у період із 2014 до 2018 року. В ув'язненого були конфлікти з адміністрацією колонії через його політичні погляди й через те, що він розмовляв українською. Працівники адміністрації колонії, за повідомленнями, примушували ув'язненого «відмовитися від націоналістичних поглядів», погрожували йому та били. У 2016 році охоронці колонії, як стверджується, побили його кийками за наказом начальника колонії. Після цього інциденту ув'язненого рік тримали у штрафному ізоляторі. За його словами, в результаті цього тривалого залякування і жорстокого поводження у грудні 2017 року він спробував покінчити життя самогубством.¹¹⁶

VII. Права людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі (Україна), тимчасово окупованих Російською Федерацією

96. Загалом, ситуація з правами людини в Криму, як і раніше, характеризувалася обмеженнями у здійсненні основоположних свобод і відсутністю ефективних засобів захисту правового захисту для настання правосуддя. Крім того, продовження невизнання Російською Федерацією свого статусу окупаційної держави в Криму та недотримання пов'язаних з цим зобов'язань згідно з міжнародно-правовим режимом

¹¹¹ Інтерв'ю, проведене УВКПЛ 25 лютого 2019 р.

¹¹² Згідно з цим законом, рішення про зміну підлеглості ухвалюється не менш, ніж двома третинами від кворуму громади. Цими змінами підтверджено принцип вільного визначення членства в релігійних громадах і запроваджено мораторій на продаж або іншу передачу майна релігійної громади до завершення процесу реєстрації.

¹¹³ Див. Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні за період із 16 травня до 15 серпня 2018 р., п. 91.

¹¹⁴ Див. Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні за період із 16 серпня до 15 листопада 2018 р., п. 82.

¹¹⁵ 25 лютого Київський апеляційний суд розглядатиме апеляцію прокуратури на рішення Голосіївського районного суду про скасування повідомлення про підозру, врученого ймовірному правопорушникові.

¹¹⁶ Інтерв'ю, проведені УВКПЛ 18 грудня 2018 р.

окупації призвело до продовження порушень міжнародного гуманітарного права з боку її державних суб'єктів у звітному періоді.

97. УВКПЛ продовжило фіксувати порушення прав людини, зокрема обмеження свободи вираження поглядів, свободи релігії або переконань і порушення міжнародного гуманітарного права у Криму. Загалом упродовж звітнього періоду УВКПЛ задокументувало 38 порушень, причому 25 із них мали місце у звітному періоді. Уряд Російської Федерації несе відповідальність за 35 з них, а Уряд України – за три.¹¹⁷

А. Порушення міжнародного гуманітарного права

98. 25 листопада 2018 року українська влада повідомила про напад військово-морських сил Російської Федерації на три військових українських судна у Керченській протоці. Українські судна прямували в Азовське море через Керченську протоку, яка є єдиним проходом між Чорним і Азовським морями й розташована між Російською Федерацією та Кримом, окупованим Російською Федерацією. Уряд України наголосив, що українські кораблі були атаковані у міжнародних водах, тоді як Російська Федерація наполягала на тому, що кораблі ввійшли в її територіальні води й отримали кілька попереджень із вимогою залишити цей район. Військово-морські сили Російської Федерації відкрили вогонь по українським кораблям, захопили їх та 24 членів екіпажів (22 моряків військово-морського флоту і двох співробітників СБУ).

99. УВКПЛ зазначає, що в силу продовження окупації Криму Російською Федерацією між двома державами триває збройний конфлікт міжнародного характеру між двома державами в Криму із застосуванням до нього міжнародного гуманітарного права. Отже, навіть одностороннє вороже зіткнення між збройними силами або асимільованими озброєними підрозділами двох суверенних держав, таке як інцидент 25 листопада 2018 року, є достатнім для застосування міжнародного гуманітарного права незалежно від того, чи передував йому збройний конфлікт. Таким чином, норми міжнародного гуманітарного права, які застосовуються до збройного конфлікту міжнародного характеру, також застосовуються до цього інциденту.

100. Усі 24 члени екіпажів, включно з тими, хто, за повідомленнями, під час інциденту отримав поранення, обвинувачуються у незаконному перетині російського кордону – кримінальному правопорушенні, яке карається позбавленням волі на строк до шести років, – всі вони були взяті під варту.¹¹⁸ 29-30 листопада 2018 року влада Російської Федерації, як повідомляється, перевела всіх 24 членів екіпажів із Сімферополя до Москви, де їх помістили у СІЗО.

101. Уряд України вважає затриманих членів екіпажів військовополоненими. Аналогічні заяви були зроблені членами екіпажів та їхніми адвокатами, зокрема під час судових засідань щодо обрання запобіжних заходів. Тим не менш, станом на 15 лютого 2019 року органи влади Російської Федерації відмовляються застосувати до цього інциденту норми міжнародного гуманітарного права і надати затриманим членам екіпажів статус військовополонених.

102. УВКПЛ зауважує, що, керуючись нормами міжнародного гуманітарного права¹¹⁹, 24 затриманих членів екіпажів можна вважати військовополоненими і такими, що знаходяться під захистом Третьої Женевської конвенції. У будь-якому разі вони повинні користуватися статусом військовополоненого доти, поки компетентний трибунал не ухвалить іншого рішення. УВКПЛ нагадує, що з

¹¹⁷ Порушення, за які відповідальний Уряд України, не обов'язково мали місце в самому Криму, а стосуються подій на материковій частині України, пов'язаних із ситуацією в Криму. Вони стосуються свободи пересування, доступу до державних послуг і права власності.

¹¹⁸ Інтерв'ю, проведені УВКПЛ 27-29 листопада 2018 р.

¹¹⁹ Ст. 4(A)(1) і 4(A)(4) Третьої Женевської конвенції та ст. 43 і 44 Додаткового протоколу I.

військовополоненими, зокрема, повинні поводитися гуманно, захищати їх від актів насильства чи залякування і надавати їм необхідну медичну допомогу.¹²⁰

В. Відправлення правосуддя, залякування і переслідування правозахисників

103. 7 грудня 2018 року районний суд м. Сімферополя засудив кримського татарина, адвоката Еміля Курбедінова, відомого тим, що він захищає критиків окупації Криму та ймовірних членів організацій, заборонених у Російській Федерації, до адміністративного арешту строком на п'ять діб за поширення екстремістських символів через соціальну мережу.¹²¹ Під час судового засідання суддя проігнорував той факт, що спірний контент був розміщений п'ять років тому – до де-факто імплементації російського законодавства у Криму¹²², – і відхилив понад 40 клопотань захисту, включно з клопотанням про забезпечення присутності прокурора для допиту свідка-експерта і про відвід головуючого судді¹²³. Курбедінов вийшов на волю 11 грудня, повністю відбувши строк арешту.

104. УВКПЛ зазначає, що засудження Курбедінова стало продовженням серії попередніх інцидентів, що свідчить про системний характер умисного залякування, перешкоджання, переслідувань або втручання російської влади в Криму в його професійну діяльність. У 2017 році його також було піддано судовому переслідуванню за пости у соціальних мережах.¹²⁴ 6 листопада 2018 року поліція ввірвалася у його офіс у Сімферополі, щоб вручити йому «офіційне попередження» не займатися екстремістською діяльністю. УВКПЛ занепокоєне тим, що цього разу обвинувачення в екстремізмі можуть бути використані для формального позбавлення Курбедінова права займатися адвокатською практикою в Криму. 18 грудня Міністерство юстиції Криму пред'явило вимогу колегії адвокатів Сімферополя анулювати членство Курбедінова, що може призвести до позбавлення його права займатися адвокатською діяльністю.

105. Справа Еміля Курбедінова відображає загальне вороже ставлення влади Російської Федерації до правозахисників і громадянських активістів. Адвокати, які займаються захистом осіб у «делікатних» справах, обвинувачених в екстремізмі чи тероризмі у Криму, ризикують самі стикнутися з аналогічними обвинуваченнями. УВКПЛ ще раз повторює свої висновки щодо тиску, якому піддають членів «Кримської солідарності», незареєстрованого громадського об'єднання, яке тісно співпрацює з адвокатами на півострові.¹²⁵ Правоохоронці зривали зустрічі «Кримської солідарності» і надавали членам об'єднання офіційні попередження не вести незаконну діяльність, включно з несанкціонованими публічними зібраннями та екстремістськими актами.¹²⁶

С. Свобода релігії, переконань і вираження поглядів

106. Як і у попередні звітні періоди, УВКПЛ зробило висновок про системний характер криміналізації належності до або симпатизування релігійним мусульманським громадам, забороненим у Російській Федерації, що непропорційно сильно впливає на кримських татар.

¹²⁰ Ст. 5 Третьої Женевської конвенції.

¹²¹ Постанова Київського районного суду м. Сімферополя від 7 грудня 2018 р., справа № 5-1148/2018.

¹²² Це можна розглядати як порушення ст. 70 Четвертої Женевської конвенції.

¹²³ Інтерв'ю, проведене УВКПЛ 7 грудня 2018 р.

¹²⁴ Раніше, 26 січня 2017 р. Еміль Курбедінов був засуджений до адміністративного арешту строком на 10 діб за аналогічними обвинуваченнями. Див. Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні за період з 16 листопада 2016 р. до 15 лютого 2017 р., п. 128.

¹²⁵ Друга тематична доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополь (Україна), 13 вересня 2017 р. – 30 червня 2018 р., п. 53.

¹²⁶ Поліція зірвала зібрання «Кримської солідарності» 27 січня 2018 р. в Судаку і 27 жовтня 2018 р. у Сімферополі.

107. 24 грудня 2018 року військовий суд у російському місті Ростов-на-Дону визнав чотирьох українських громадян (усі – чоловіки з числа кримських татар), раніше переведених до Російської Федерації з Криму, винними в членстві у терористичній організації та підготовці до здійснення насильницького захоплення влади. Один із них отримав 17 років позбавлення волі, а троє інших – по 9 років позбавлення волі. Обвинувачення були основані на ймовірному членстві підсудних у «Хізб ут-Тахрір», ісламському русі, легальному в Україні, але забороненому як терористична група в Російській Федерації. Згідно з вироком суду¹²⁷, вищезгадані особи були засуджені за чотири зустрічі, під час яких вони обговорювали ісламські догми, ідеологію «Хізб ут-Тахрір» і право шаріату. В іншому випадку 22 січня 2019 року Верховний Суд Криму визнав чотирьох кримських мешканців винними в членстві у «Таблігі Джамаат», ще одній ісламській групі, забороненій у Російській Федерації. Троє обвинувачених отримали умовні вироки, а четвертого було засуджено до чотирьох років позбавлення волі.¹²⁸ В обох випадках обвинувачені були визнані винними на основі їхнього ймовірного членства у заборонених мусульманських групах, а також за зберігання, читання та обговорення книг, які за російським законодавством вважаються «екстремістськими», попри відсутність жодних доказів, які б свідчили про те, що вони закликали до будь-якої форми насильства чи порушення громадського порядку або планували брати участь у таких діях.

108. УВКПЛ з занепокоєнням зазначає, що у вересні 2016 року ще четверо чоловіків із числа кримських татар отримали тривалі строки ув'язнення за ймовірне членство у цій самій організації¹²⁹, а щодо принаймні ще 11 мешканців Криму зараз триває судове слідство за аналогічними обвинуваченнями.¹³⁰ УВКПЛ ще раз наголошує, що свобода сповідувати свою релігію чи переконання може підлягати лише тим обмеженням, які встановлено законом і які є необхідними для охорони суспільної безпеки, порядку, здоров'я і моралі, або захисту основних прав і свобод інших осіб.¹³¹

109. Упродовж звітнього періоду щонайменше п'ять кримінальних справ проти мешканців Криму, відкритих за їх нібито антиросійські заяви у соціальних мережах, були закриті внаслідок декриміналізації однократного акту «підбурювання до ненависті або ворожнечі» за російським законодавством, яке де-факто застосовується у Криму.¹³² Раніше УВКПЛ часто повідомляло про систематичне використання владою Російської Федерації законодавства про протидію екстремізму в Криму проти критиків окупації півострову та проукраїнських активістів, які публічно висловлюють свою позицію.¹³³ УВКПЛ вітає цей позитивний крок Російської Федерації, однак продовжить слідкувати за тим, якою мірою вищезгадана декриміналізація буде реалізована.

D. Незаконне переміщення населення і свобода пересування

110. За даними реєстру судових рішень Російської Федерації, у 2018 році суди Криму ухвалили рішення про депортацію з півострова щонайменше 435 осіб, які за законами Російської Федерації вважаються іноземцями, зокрема 231 громадянина України. З цієї загальної кількості депортованих у 2018 році принаймні 50 осіб були

¹²⁷ Постанова Північно-Кавказького окружного військового суду Російської Федерації, 24 грудня 2018 р., справа № 1-42/2018.

¹²⁸ Постанова Верховного Суду Криму, 22 січня 2019 р., справа № 1-1/2019.

¹²⁹ Див. Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні за період з 16 серпня до 15 листопада 2016 р., п. 164.

¹³⁰ Див. Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні за період з 16 травня до 15 серпня 2018 р., пп. 111-112.

¹³¹ МПГПП, ст. 18 (3).

¹³² Закон Російської Федерації № 519-ФЗ від 27 грудня 2018 р.

¹³³ Див., зокрема, другу тематичну доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополь (Україна), 13 вересня 2017 р. – 30 червня 2018 р., п. 46.

«примусово видворені» за процедурою, яка передбачає тимчасове тримання під вартою до депортації. Багато з депортованих були українськими громадянами, чії права на проживання в Криму не були визнані владою. В одному випадку чоловік, який раніше переїхав до Криму з Києва для проходження медичної реабілітації, був депортований після того, як його примусили співпрацювати з правоохоронними органами під загрозою взяття під варту.¹³⁴

111. Депортація осіб, які перебувають під захистом, із Криму здійснюється на фоні обмежень вільного пересування між материковою частиною України та півостровом. У звітному періоді Федеральна служба безпеки Російської Федерації відмовила у в'їзді українській журналістці й заборонила їй в'їзд до Криму на 10 років.¹³⁵ Посадові особи російської прикордонної служби повідомили її про заборону на одному з пунктів пропуску через адміністративну межу, без будь-якого пояснення конкретних підстав такого рішення. Російська влада видає схожі заборони іншим журналістам, громадянським активістам та іншим громадським діячам, які сприймаються як критики окупації Криму.¹³⁶

112. Примусове індивідуальне чи масове переселення або депортація осіб, що перебувають під захистом, з окупованої території на територію окупаційної держави або на територію будь-якої іншої держави, незалежно від мотивів, забороняється міжнародним гуманітарним правом.¹³⁷ Міжнародне право з прав людини гарантує кожному право на вільне пересування і свободу вибору місця проживання в межах території своєї держави.¹³⁸

Е. Примусовий призов до армії

113. Однією зі знакових подій звітнього періоду став восьмий з початку окупації призов мешканців Криму на службу в Збройних Силах Російської Федерації. В ході цієї кампанії, що закінчилася у грудні 2018 року, було призвано близько 2 800 чоловіків із Криму, в результаті чого загальна кількість кримських призовників сягнула щонайменше 14 800 чоловіків.¹³⁹ Кількість призваних кримчан значно зросла з часу першого військового призову у 2015 році, коли було призвано 500 осіб.

КІЛЬКІСТЬ ОСІБ ІЗ КРИМУ ТА СЕВАСТОПОЛЯ, ПРИЗВАНІХ ДО РОСІЙСЬКИХ ЗБРОЙНИХ СИЛ, станом на 12 грудня 2018 р.*

Дата створення: 15 лютого 2019 р. Джерело: ММПЛУ УВКПЛ

¹³⁴ Інтерв'ю, проведене УВКПЛ 21 листопада 2018 р.

¹³⁵ Інтерв'ю, проведене УВКПЛ 29 листопада 2018 р.

¹³⁶ Див. першу тематичну доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополь (Україна), 22 лютого 2014 р. – 12 вересня 2017 р., п. 128.

¹³⁷ Ст. 49 Четвертої Женевської конвенції.

¹³⁸ Ст. 12 МПГПП.

¹³⁹ Усі цифри є приблизними й ґрунтуються, головним чином, на повідомленнях Міністерства оборони Російської Федерації.

114. За ухилення від призову кримінальне законодавство Російської Федерації передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк до двох років. УВКПЛ зазначає, що в 2018 році кримінальне переслідування кримських мешканців за ухилення від призову до російської армії посилилося, зокрема щонайменше 21 особа була визнана винною за вироком суду.¹⁴⁰ Одного обвинуваченого було засуджено до умовного терміну позбавлення волі, а інші були оштрафовані. Примусовий призов негативно впливає на здійснення потенційними призовниками прав людини, обмежуючи їхнє вільне пересування й доступ до освіти та зайнятості. В одному випадку мешканцю Криму у місцевій військовій призовній комісії надали вибір: або вийхати з Криму, або бути призваним у майбутньому. Реєстрація у військовій призовній комісії також була передумовою отримання ним диплому університету в Сімферополі.¹⁴¹

115. Як окупаційна держава, Російська Федерація повинна дотримуватися міжнародного гуманітарного права, яке забороняє примушувати мешканців Криму служити у її збройних чи допоміжних силах.¹⁴² Будь-який тиск або пропаганда щодо добровільного вступу до армії забороняється.

VIII. Технічне співробітництво і розбудова спроможності

116. УВКПЛ здійснює заходи з технічного співробітництва і розбудови спроможності на надання Урядові України та громадянському суспільству допомоги в захисті та утвердженні прав людини.

117. УВКПЛ здійснило 334 конкретні контрольні дії з метою сприяння захисту прав людини, пов'язані з задокументованими випадками, зокрема моніторинг судових засідань, відвідання місць тримання під вартою, перенаправлення до державних установ, гуманітарних організацій та неурядових організацій (НУО) та співробітництво з механізмами Організації Об'єднаних Націй з прав людини. УВКПЛ направило конкретним відповідальним особам 34 повідомлень про порушення прав людини. 19 таких повідомлень були направлені Уряду України: у 2 із цих випадків порушення були усунуті повністю, а у 7 – частково. Сім таких повідомлень було направлено «уповноваженому з прав людини» «Донецької народної республіки»: у одному з них порушення були усунуті повністю і ще в одному – частково. Сім таких повідомлень було направлено «Луганській народній республіці»: у 3 з них порушення були усунуті частково.

118. 30 листопада УВКПЛ, Женевська академія міжнародного гуманітарного права і прав людини та Технічна робоча група з питань віку та інвалідності організували спільне навчальне заняття з розбудови спроможності з питань захисту прав осіб з інвалідністю (ОЗІ) у збройному конфлікті в Україні. Серед учасників були посадові особи Уряду і місцевих органів влади, співробітники міжнародних і національних організацій, громадські активісти і особи з інвалідністю. Головна мета тренінгу полягала у посиленні захисту осіб з інвалідністю, постраждалих від конфлікту в Україні, шляхом підвищення рівня обізнаності про міжнародні стандарти, виявлення проблем і потреб, пов'язаних із захистом ОЗІ, та налагодження тіснішого співробітництва між ключовими зацікавленими сторонами задля забезпечення ефективнішого захисту прав ОЗІ.

IX. Висновки та рекомендації

119. УВКПЛ вітає значне зменшення кількості жертв серед цивільного населення, однак збройний конфлікт на сході України триває, негативно впливаючи на життя і

¹⁴⁰ Ці вироки були верифіковані через реєстр судових рішень Російської Федерації. УВКПЛ мало змогу верифікувати три такі вироки у 2017 р.

¹⁴¹ Інтерв'ю, проведене УВКПЛ 15 січня 2019 р.

¹⁴² Ст. 51 Четвертої Женевської конвенції.

засоби для існування не лише понад п'яти мільйонів цивільних осіб по обидва боки від лінії зіткнення, а й всієї країни. Усім сторонам конфлікту необхідно повністю дотримуватися положень про припинення вогню і розведення сил та засобів, передбачених Мінськими домовленостями, задля захисту цивільного населення і полегшення його повсякденних страждань. Урядові України потрібно активізувати зусилля для захисту цивільних осіб, що постраждали від конфлікту, зокрема ВПО, незалежно від того, де в Україні вони живуть, а також для реалізації їхніх економічних і соціальних прав, щоб прокласти шлях до довготермінового примирення між громадами й відновлення миру та стабільності на сході України.

120. Уряд повинен ужити заходів із метою захисту простору для вираження громадянських поглядів напередодні президентських, парламентських і місцевих виборів, які відбудуться в Україні у 2019 та 2020 роках. Безкарність за напади на працівників засобів масової інформації, активістів громадянського суспільства, адвокатів і політичних опонентів послаблює демократичні інституції України та ще більше розпалює нетерпимість, дискримінацію та насильство, підриваючи довіру до чесності виборів, що наближаються.

121. Як і у попередні звітні періоди, УВКПЛ із жалем відзначає відсутність істотного прогресу в розслідуванні та кримінальному переслідуванні осіб, відповідальних за вбивства під час протестів на Майдані й за акти насильства, що мали місце 2 травня 2014 року в Одесі.

122. Ситуація з правами людини в Криму продовжує погіршуватися як безпосередній результат застосування владою Російської Федерації своїх законів проти мешканців Криму всупереч своїм зобов'язанням, установленим для окупаційної держави Четвертою Женевською конвенцією, та інших порушень міжнародного гуманітарного права, які впливають на населення, що перебуває під захистом. Російська Федерація повинна припинити повсюдні порушення прав людини, як-от обмеження свободи релігії, свободи думки та вираження поглядів і свободи об'єднань, а також залякування і переслідування правозахисників, що непропорційно сильно впливають на кримських татар.

123. Більшість рекомендацій, наданих у попередніх доповідях УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, ще не виконано, і вони залишаються актуальними. УВКПЛ також надає нижчевикладені рекомендації, виходячи з проблем, виявлених у період із 16 листопада 2018 року до 15 лютого 2019 року.

124. Органам державної влади України:

Парламенту України:

- a) прийняти та узгодити законодавство, яке слугуватиме основою для розробки всеосяжного механізму реституції майна та компенсації за його пошкодження і знищення під час збройного конфлікту на сході України, а також за поточне використання майна у військових цілях;
- b) переглянути Закон «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» з тим, щоб усі цивільні особи, які отримали інвалідність унаслідок бойових дій на сході України у 2014-2019 роках, могли мати право на отримання статусу ветеранів війни й на відповідний соціальний захист.

Кабінету Міністрів:

- c) розробити та прийняти національну рамкову стратегію, яка б визначила чіткі інституційні повноваження і обов'язки з захисту цивільних осіб і цивільних об'єктів під час ведення бойових дій, як рекомендовано у Доповіді Генерального секретаря ООН «Захист цивільних осіб в умовах збройних конфліктах» за 2018 рік (S/2018/462);
- d) розробити всеосяжний механізм реституції майна цивільного населення та компенсації за його пошкодження і знищення під час

збройного конфлікту на сході України, включно з відповідною адміністративною процедурою;

- e) розробити недискримінаційний та доступний механізм реституції та компенсації за майно, що використовується у військових цілях, включно з обліком майна цивільного населення і цивільної інфраструктури, що використовуються у військових цілях;
- f) надати місцевим органам влади фінансову підтримку для забезпечення ВПО та населення, постраждалого від конфлікту, безпечним і належним житлом;
- g) забезпечити швидку та повну імплементацію Закону «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти», зокрема шляхом надання достатніх ресурсів для ефективної реалізації мандату Комісії з питань осіб, зниклих безвісти;
- h) забезпечити захист права на свободу сповідувати релігію або переконання, включно з приміщеннями Збройних Сил України, згідно частини 3 статті 18 МПГПП.

Міністерству соціальної політики:

- i) прийняти недискримінаційну політику забезпечення рівного доступу всіх громадян України до пенсій та соціальних допомог незалежно від місця їх проживання або реєстрації як ВПО.

Міністерству оборони:

- j) прийняти, на основі консультацій з міжнародною спільнотою і громадянським суспільством, проект постанови, що регулюватиме пересування осіб і переміщення товарів через КПВВ відповідно до міжнародних норм.

Командуванню ООС:

- k) зміцнити потенціал Робочої групи зі збору та узагальнення інформації про випадки поранення і загибелі цивільного населення;
- l) сприяти документальному оформленню пошкоджень і знищення майна цивільного населення, спричинених бойовими діями на сході України;
- m) сприяти документальному оформленню (тобто підписанню договорів оренди) використання будинків та іншого майна цивільних осіб у військових цілях, включно з випадками, коли таке використання спричинило пошкодження майна, і забезпечити компенсацію за таке використання.

Військово-цивільним адміністраціям Донецької та Луганської областей і місцевим органам влади:

- n) розробити у співпраці з Командуванням ООС механізм реагування, який гарантуватиме постраждалому населенню належне альтернативне житло і компенсацію за шкоду, спричинену бойовими діями або внаслідок використання житла, землі та майна у військових цілях.

Міністерству юстиції:

- o) створити електронний реєстр затриманих осіб, зокрема тих, які перебували у місцях тримання під вартою на території, що контролюється самопроголошеною «Донецької народної республіки» та самопроголошеною «Луганської народної республіки», до початку збройного конфлікту на сході України.

Суддям і судовій адміністрації:

- p) проводити ретельне вивчення всіх угод про визнання винуватості та відхиляти їх, якщо є вагомі підстави вважати, що угоди були укладені під примусом або під психологічним тиском через тривале досудове тримання під вартою і якщо доказів вини не надано;
- q) забезпечити у місцевих судах наявність достатньої кількості суддів для невідкладного і ефективного відправлення правосуддя.

Генеральній прокуратурі та правоохоронним органам:

- r) забезпечити невідкладне, неупереджене і ефективне згідно з міжнародними нормами, включно із Стамбульським протоколом розслідування всіх імовірних випадків свавільного тримання під вартою, катувань, жорстокого поводження і насильницького зникнення, зокрема тих, що, як стверджується, скоєні державними суб'єктами або особами, які діяли з дозволу держави, за її підтримки чи мовчазної згоди;
 - s) вжити заходів для припинення будь-яких актів втручання у діяльність юристів, нападів на адвокатів і спроб здійснення тиску на суддів, а також для притягнення до відповідальності за ці дії;
 - t) сприяти здійсненню судового розгляду у розумні строки у кримінальних справах, пов'язаних із конфліктом, зокрема вимагаючи від судів забезпечити присутність усіх сторін і свідків під час судового розгляду;
 - u) засудити всі акти насильства і невідкладно, неупереджено та ефективно розслідувати всі жорстокі напади на співробітників засобів масової інформації, громадянських і політичних активістів, правозахисників, політичні партії та адвокатів. Під час початкової кваліфікації правопорушень і розслідування цих нападів повинні враховуватися мотиви правопорушників та інші обтяжуючі обставини;
 - v) забезпечити належну і ефективну безпеку всіх публічних зібрань, попереджати і припиняти всі акти насильства, сприяючи при цьому здійсненню свободи мирних зібрань без будь-якої дискримінації.
125. Усім сторонам, які беруть участь у бойових діях у Донецькій та Луганській областях, зокрема Збройним Силам України і озброєним групам самопроголошеної «Донецької народної республіки» та самопроголошеної «Луганської народної республіки»:
- a) неухильно дотримуватися положень мінських домовленостей щодо припинення вогню та розведення сил і засобів;
 - b) забезпечити повне дотримання таких принципів міжнародного гуманітарного права, як розрізнення, пропорційність і вжиття запобіжних заходів щодо наслідків нападів, зокрема шляхом негайного припинення використання зброї невибіркової дії у населених районах, зокрема зброї з широким радіусом ураження;
 - c) ужити всіх можливих заходів для зведення до мінімуму шкоди для цивільного населення, зокрема шляхом розташування військових об'єктів поза межами густонаселених районів та недопущення навмисних прицільних ударів по цивільних особах або цивільних об'єктах, таких як об'єкти водопостачання і лінії електропередачі;
 - d) створити умови для безпечного і швидкого перетинання лінії зіткнення цивільними особами, зокрема розширити доступ до першої медичної допомоги на КПВВ і поблизу них.
126. Самопроголошеній «Донецькій народній республіці» та самопроголошеній «Луганській народній республіці»:

- a) забезпечити УВКПЛ та іншим міжнародним організаціями безперешкодний і конфіденційний доступ до всіх місць позбавлення волі й надати можливість проведення приватних, конфіденційних інтерв'ю з затриманими відповідно до міжнародних норм;
- b) утриматися від практики «превентивного арешту» і «адміністративного арешту», яка може бути рівносильною триманню під вартою без зв'язку з зовнішнім світом, і надати інформацію про місцезнаходження затриманих їхнім сім'ям;
- c) за всіх обставин гуманно ставитися до всіх осіб, які перебувають під вартою, і забезпечити умови тримання під вартою, що відповідають міжнародним стандартам;
- d) продовжити переведення ув'язнених на територію, яка контролюється Урядом, надаючи при цьому пріоритет переведенню тих осіб, які на момент початку збройного конфлікту перебували під вартою в досудовому порядку.

127. У контексті ситуації в Криму Уряду Російської Федерації:

- a) виконати резолюцію Генеральної Асамблеї ООН 73/263 від 22 грудня 2018 року, зокрема шляхом забезпечення належного і безперешкодного доступу міжнародних моніторингових місій з прав людини та неурядових правозахисних організацій до Криму;
- b) дотримуватися законів, які були чинними в Криму у 2014 році до початку окупації, зокрема утримуватися від примусового запровадження в Криму законодавства Російської Федерації;
- c) забезпечити безперешкодну свободу пересування між Кримом і материковою частиною України; покласти край практиці затримання осіб, які перебувають під захистом, на адміністративній межі та у територіальних водах, суміжних із Кримом;
- d) забезпечити гуманне поводження з 24 членами екіпажів українських суден, затриманих Російською Федерацією після військово-морського інциденту в Керченській протоці 25 листопада 2018 року, надати належну медичну допомогу вищезгаданим особам і необмежений доступ до них українських консульських працівників і адвокатів;
- e) ужити всіх необхідних заходів для забезпечення того, щоб усі мешканці Криму, без дискримінації за будь-якими ознаками, могли користуватися свободою вираження поглядів, свободою мирних зібрань і об'єднань, свободою думки, совісті та релігії;
- f) створити безпечне середовище для незалежних і плюралістичних засобів масової інформації та організацій громадянського суспільства; забезпечити українським та іноземним журналістам, правозахисникам та іншим членам громадянського суспільства безперешкодний доступ до Криму;
- g) припинити практику застосування законодавства про екстремізм, тероризм і сепаратизм для кримінального переслідування за вираження своїх поглядів і ненасильницьких дій, а також припинити кримінальне переслідування кримських мешканців за наявність у них публікацій або розміщення у соціальних мережах матеріалів, які не становлять закликів до дискримінації або насильства;
- h) ужити всіх необхідних заходів для забезпечення незалежності юристів і надання адвокатам та правозахисникам у Криму, зокрема Емілю Курбедінову, можливості виконувати їхні професійні функції

вільно та без будь-якого залякування, погроз, утисків або втручання;

- i) утриматися від призову мешканців Криму до служби у Збройних Силах Російської Федерації;
- j) припинити практику депортації та примусового переміщення осіб, які перебувають під захистом, включно з затриманими особами, за межі окупованої території.

128. У контексті ситуації в Криму Уряду України:

- a) дотримуватись своїх зобов'язань щодо забезпечення прав людини мешканців Криму; для цих цілей використовувати всі можливі правові та дипломатичні засоби.

129. Міжнародній спільноті:

- a) продовжувати застосовувати всі дипломатичні засоби для заклику до всіх сторін до негайного припинення бойових дій та виконання всіх зобов'язань, передбачених Мінськими домовленостями, наголошуючи на тому, що збройний конфлікт, який триває, спричиняє страждання цивільного населення і підриває перспективи досягнення стабільності, миру та примирення;
 - b) застосувати весь можливий вплив, щоб забезпечити безперешкодний доступ та діяльність УВКПЛ на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» і «Луганською народною республікою», та у Криму;
 - c) закликати Російську Федерацію дотриматися своїх зобов'язань, установлених для окупаційної держави міжнародним правом у галузі прав людини та міжнародним гуманітарним правом;
 - d) продовжувати висловлюватися на підтримку і закликати до дотримання прав людини на двосторонніх і багатосторонніх форумах, зокрема шляхом осуду порушень прав людини, скоєних державними суб'єктами Російської Федерації у Криму; проводити у межах практичних можливостей моніторинг судових засідань у Російській Федерації у справах затриманих громадян України, переведених із Криму.
-